

GODIŠNJI
IZVJEŠTAJ 2013.

FORUM
ZA
SLOBODU
ODGOJA

FORUM
ZA
SLOBODU
ODGOJA | Godišnji izvještaj **2013.**

Forum za slobodu odgoja je osnovan 21.12.1992. godine, a registriran 09.06.1998.
Godina 2013. je **21. godina djelovanja**.

Upravna i nadzorna tijela

Predsjednica

Vesna Mihoković Puhovski

Upravni odbor

Vesna Mihoković Puhovski, predsjednica
dr. sc. Dubravka Miljković, članica
mr. sc. Višna Grozdanić, članica
Stjepan Cipek, član
prof. dr. sc. Lino Veljak, član
Branko Ančić, član
dr. sc. Mladen Domazet, član

Nadzorni odbor

Katarina Ivče Farnell
Mirta Dagmar Muhić
Zlatko Šešelj
Voditeljica ureda
Divna Rogić

Izvršna tijela

Projektna suradnica

Jelena Perak

Izvršna direktorica

Eli Pijaca Plavšić

Projektna suradnica

Ana Šimić

Direktor financija

Denis Čihor

Projektna suradnica

Višnja Pavlović

Direktor razvoja i programa

Mario Bajkuša

Projektni asistent

Tomislav Čakanić

Voditeljica programa Medijacija

Ana Karlović

Projektni asistent

Filip Gospodnetić

Voditeljica projekata

Marina Brkić

Projektni asistent

Matija Mihoković

Voditeljica programa „Edukacijom do zdravlja”

Biserka Šavora

Voditeljica ureda

Divna Rogić

Treneri i trenerice

Ana Jurišić
Ana Karlović
Ana Žnidarec Čučković
Ana Šimić
Andrea Petković
Andreja Kosorčić
Biserka Šavora
Branko Ančić
Diana Batinić
Domagoj Morić
Eli Pijaca Plavšić
Fadila Zoranić
Gordana Novković-Poje
Hicela Ivon
Igor Miškulin
Jasmina Ibišević Muminović
Katarina Ivče Farnell
Kim Anić
Ljerka Dobaj Ristić
Marina Brkić
Mario Bajkuša
Nina Matijašević
Tamara Puhovski
Tonča Jukić
Vesna Kostović-Vranješ
Vesna M. Puhovski
Vesna Vlahović-Štetić
Višnja Grozdanić
Višnja Pavlović
Vlasta Vizek-Vidović
Zlatica Šimunović
Zoran Pavletić
Željka Kamenov

Volonteri i volonterke

Ana Balković
Ana Budimir
Ana Mikolić
Ana Vrbičić
Darko Čondić
Domagoj Morić
Doris Brala
Ivan Hederić
Jasmina Kovač
Katarina Grbavac
Kristijan Kovačić
Lorena Franjković
Luka Čvarek
Maja Popinjač
Marija Trapić
Marko Prpić
Milana Rastović
Petrica Požgaj
Tomislav Čakanić
Vanja Hederić
Vanja Kožić
Zrinka Samac

Sadržaj

Godišnji izvještaj 2012.

Uvod | **vii**

Postignuća u 2012.godini | **ix**

1. Djeca i mladi | **1**
2. Nastavnici i stručni suradnici | **11**
3. Stručnjaci koji rade s djecom i mladima | **21**
4. Suradnja s domaćim i međunarodnim organizacijama i inicijativama | **25**
5. Organizacija | **33**
6. Financijski izvještaj | **39**
7. Medijski izvještaj | **41**
8. Popis prijavljenih projekata | **45**

Uvod

Forum za slobodu odgoja 2013. godinu obilježio je organizacijskim rastom i razvojem. Prije svega to se odnosi na provedbu 9 projekata financiranih sredstvima Europske unije što je kao posljedicu imalo i zapošljavanje 6 novih stalnih zaposlenika čime je kolektiv Forum-a porastao sa 7 na 13 stalno zaposlenih kolegica i kolega. Takav nagli rast i razvoj donio je jednu novu dinamiku ureda te pregršt novih projekata, aktivnosti, veliki porast korisnika, ali i značajan porast birokratizacije samog ureda. Ovo posljednje svakako je nešto što je značajno povećalo administrativne poslove Forum-a i postavilo određene izazove i stalnu potragu za rješavanjem zahtjevnih situacija. No, unatoč određenom institucionalnom stresu važno je reći kako su projektne aktivnosti provedene u 2013. godini bile uspješne te kako je broj korisnika, partnera, suradnika i donatora značajno porastao što je dovelo i do veće prepoznatljivosti Forum-a kao organizacije koja vodi zanimljive programe i provodi ih kvalitetno i visoko profesionalno. Upravo takve impresije naših korisnika i partnera su nešto što je obilježilo ovu godinu i što je još jednom potvrdilo kvalitetu programa koje provodimo.

Vrlo važan događaj u 2013. godini bilo je i to što je Forum dobio akreditaciju od Ministarstva pravosuđa kao akreditirana ustanova za mirenje što je potvrdilo sve naše napore posljednjih godina da provedbu programa medijacija podignemo na jednu višu i profesionalniju razinu. Program medijacije i dalje je jedan od najuspješnijih Forumovih programa koji ima niz aktivnosti i koji osim s nastavnicima sve više korisnika ima iz područja socijalne skrbi, ali i generalno područja vezanih za rad s djecom i mladima.

Od najznačajnijih projekata koji su se započeli s provedbom u 2013. potrebno je istaknuti projekt „Pokreni promjenu!“ koji za cilj ima promociju i razvoj volonterstva kao obrazovnog programa, ali i osnaživanje škola za provedbu volonterskih programa. Također, tu je i projekt „Lideri/ce za lokalnu zajednicu“ koji se provodio u Vukovarsko –

srijemskoj županiji i koji je završio konferencijom o podijeljenom obrazovanju kojoj je nazočio i ministar obrazovanja. Ostvarili smo i nova partnerstva na projektu „Razvoj kurikulske kulture“ s Institutom za društvena istraživanja, koji je uistinu reformski projekt koji promovira razvoj školskih kurikuluma temeljenih na suvremenim principima odgoja i obrazovanja. Projektom „Rane odgojno – obrazovne intervencije temeljene na pokazateljima uspješnosti“ ostvarili smo suradnju s novim školama i županijama u kojima do sada nismo dje-lovali te suradnju s ekspertima s Učiteljskog fakulteta. Projektom „Obrazovanjem protiv korupcije“ otvorili smo jednu novu i važnu temu i ukazali na neke etičke standarde o kojima se u obrazovnim politikama rijetko govori. I ove godine, već tradicionalno smo obilježili i Međunarodni dan tolerancije te oborili rekord u broju primljenih učeničkih radova na natječaj „Oboji svijet!“. Na međunarodnoj razini ostvarili smo suradnju na više projekata kao nositelji i partneri te se potvrdili kaoiskusni i pouzdani partneri od strane različitih međunarodnih organizacija.

Jedan od strateških ciljeva postavljenih 2011.godine bio je i razvoj istraživačkih aktivnosti u Forumu te smo dobar dio tog cilja u 2013.godini i ostvarili provedbom nekoliko značajnih istraživanja kao što su „Da sam ja netko!“, „Koruptivne prakse u obrazovanju!“, „Mladi i mediji“ što je također utjecalo i na sve veći rad na razvoju obrazovnih politika temeljenih na rezultatima i dokazima.

Unatoč dalnjem smanjenu proračunskih sredstava za stručna usavršavanja, zahvaljujući različitim projektima, ali i školama i samim nastavnicima koji su uspjeli prikupiti sredstva za stručno usavršavanje u 2013. godini održali smo 29 seminarske grupe za preko 500 sudionika s prosječnom ocjenom 4,8 svih održanih seminarskih grupa.

Godinu je obilježilo i sudjelovanje u različitim neformalnim, zagovaračkim inicijativama kao što su Inicijativa za uvođenje građanskog odgoja i ob-

razovanja, Inicijativa za uvođenje zdravstvenog odgoja te Platforma 112. U svim inicijativama FSO je imao aktivnu ulogu te je dao doprinos radu inicijativa.

Održali smo suradnju i provodili uspješne projekte zahvaljujući potpori različitim domaćim institucijama, kao što su Grad Zagreb, Zagrebačka županija, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo socijalne politike i mlađih, Američko veleposlanstvo, Fondacija otvoreno društvo itd.

Na kraju, u 2013. godini nastavili smo s programom volontiranja u Forumu koji je iz godine u godinu sve uspješniji. U 2013. godini imali smo 10 novih volontera i volonterki koji su svojim radom i entuzijazmom iznimno pomogli u realizaciji svih naših projekata. Iskreno im zahvaljujemo na njihovom angažmanu, kreativnosti te želji da doprinesu pozitivnim promjenama u društvu. Također, zahvala ide i Upravnom odboru Foruma za slobodu odgoja i volonterskom angažmanu svih članova i članica na njihovom entuzijazmu. Iskreno se zahvaljujemo i svim zaposlenicima Foruma za slobod-

u odgoja koji održavaju pozitivnu atmosferu i koji u svom poslu vide „viši smisao” te koji svojim entuzijazmom i iznimnom odgovornošću prema poslu koji rade pokazuju kako im je stalo do promjena i stvaranja boljeg i suvremenijeg obrazovnog sustava u Hrvatskoj.

U izvještaju o radu FSO-a u 2013. godini donosimo pregled svih najznačajnijih aktivnosti koje smo provodili. Izvještaj je koncipiran na način da su projekti podijeljeni s obzirom na korisnike te su opisani projekti koji se odnose na djecu i mlade, nastavnike i nastavnice te projekte koji se odnose na stručnjake koji rade s djecom i mladima. U drugom dijelu izvještaja govori se o zagovaračkim i istraživačkim aktivnostima Foruma, a na samom kraju donosimo finansijski izvještaj.

Eli Pijaca Plavšić
Izvršna direktorica

Postignuća u 2013.godini

- Održano je 29 seminarskih skupina u našim programima. Ukupno je kroz naše seminare prošlo preko 570 sudionika od kojih bi 99,77% preporučilo naše seminare svojim kolegicama i kolegama. Prosječna ocjena seminarskih grupa je 4,81
- Prijavljeno je 28 projekata u vrijednosti od preko 5.000.000,00 kuna.
- Forum za slobodu odgoja je postao akreditirana ustanova za mirenje Ministarstva pravosuđa RH
- Povećana medijska prisutnost za 10% u izvještajnom razdoblju u odnosu na prošlu godinu
- Uključivanje 10 novih volonteru u rad FSO-a
- Sve aktivnija uloga u upravljačkim i programskim strukturama u domaćim i međunarodnim Mrežama kojih je FSO član (Koordinacija udruga za djecu – Marina Brkić izabrana za članicu Upravnog odbora; Eli Pijaca Plavšić aktivno sudjeluje kao članica Nacionalnog vijeća za odgoj i obrazovanje, Mario Bajkuša član Upravnog odbora NEPC-a, Eli Pijaca Plavšić – predsjednica Upravnog odbora RWCT IC)
- Provedba 9 projekata financiranih sredstvima EU
- Uspostavljeno 20-tak novih partnerstva s različitim organizacijama civilnog društva, udrugama mlađih, lokalnim i područnim samoupravama, centrima za socijalnu skrb, osnovnim i srednjim školama itd. kroz koja je FSO razvijao nove projekte i programe.
- Treću godinu za redom održan natječaj „Oboji svijet” za učenike osnovnih i srednjih škola te organizirana priredba povodom Međunarodnog dana tolerancije. Na natječaj je pristiglo 453 učenička rada iz 20 županija, a na priredbi je sudjelovalo oko 250 sudionika. Sveukupno je bilo uključeno 1800 djece i mlađih te 114 osnovnih i srednjih škola iz RH
- Održana 2 međunarodna treninga u sklopu programa „Mladi na djelu”
- Ostvarena suradnja i provedeni projekti u novim lokalnim zajednicama (Međimurska županija, Koprivničko-križevačka županija)
- Zapošljavanje šest novih zaposlenika te povećanje radnog kolektiva na 13 stalnih zaposlenika
- Sudjelovanje u Inicijativi za uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
- Aktivno sudjelovanje u Platformi 112
- Povećana istraživačka djelatnost Foruma s nova 4 istraživačka projekta („Da sam ja netko!”, „Obrazovanje protiv korupcije”, „Mladi i mediji, RWCT Impact Assessment”)
- Dobivena trogodišnja institucionalna potpora Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva (2014. – 2016.)
- Održana konferencija o podijeljenom obrazovanju u Vukovaru uz sudjelovanje ministra znanosti, obrazovanja i sporta, predstavnika županijskih i gradskim obrazovnih vlasti, organizacija civilnog društva, te osnovnih i srednjih škola. Sudjelovalo je preko 120 sudionika, te je 120 sudionika pratilo konferenciju putem streaminga

1. DJECA I MLADI

1.1. MEDIJACIJA

12

Forum za slobodu odgoja i odvjetništvo 2013.

„Pokreni promjenu! – volontiranje mladih za izgradnju kulture mira!“

U ožujku 2013. započeo je s provedbom dvogodišnji projekt „Pokreni promjenu! Volontiranje mladih za izgradnju kulture mira“ kojeg financira Europska unija, a sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske. Projekt provodi Forum u partnerstvu s udrugom MoSt iz Splita, RICZM UMKI iz Rijeke, Osnovnom školom Milana Brozovića iz Kastva, Osnovnom školom Tina Ujevića iz Zagreba, Osnovnom školom Nikole Hribara iz Velike Gorice, Gradom Zagrebom, Zagrebačkom županijom te Gradom Velika Gorica. Unutar projekta provedeno je istraživanje o stavovima djece i mladih u Zagrebu te u Zagrebačkoj, Splitsko-dalmatinskoj i Primorsko-goranskoj županiji. Putem 16 radionica i 8 fokus grupa s djecom i mladima u 8 osnovnih i srednjih škola u Zagrebu, Samoboru, Rijeci, Velikoj Gorici i Splitu pitali smo učenike/ice što bi htjeli mijenjati i kako. Rezultati su zanimljivi, od imenovanja stvarnih problema do njihovih ideja kako ih rješavati. Radionice je provela naša istraživačica Ana Žnidarec Čučković uz podršku Josipe Vučića, koordinatorice projekta u Splitu, i Diane Kovačić, lokalne koordinatorice u Rijeci. Rezultati su zanimljivi – od imenovanja stvarnih problema do njihovih ideja kako ih rješavati. Izvještaj istraživanja s preporukama za rad s djecom i mladima objavljen je u publikaciji „Da sam ja netko“ koja je dostupna u online verziji na stranicama Forum-a.

Projektni tim je pokrenuo i Facebook stranicu Knjiga dobrih ideja s ciljem prikupljanja ideja i projekata djece i mladih usmjerjenih kreiranju pozitivnih promjena i promicanju društvenih vrijednosti poput tolerancije, mira, dijaloga, socijalne osjetljivosti, kreativnosti i inicijative.

U sklopu projekta u 2013. počeo je i intenzivniji rad na tri publikacije koje će biti od velike pomoći svima koji rade s djecom i mladima, a žele kod njih razvijati želju za pozitivnim promjenama i kulturom mira i tolerancije – to su zborka radionica, priručnik za pokretanje volonterских akcija djece i mladih te knjiga s komunikacijskim alatima posebno za medijatore.

**Da
sam
ja
netko**

Istraživanje o stavovima djece i mladih u Hrvatskoj: interesi, potrebe, problemi, rješenja

Ana Žnidarec Čučković

Oboji svijet šarenim bojama tolerancije

Projekt „Oboji svijet šarenim bojama tolerancije“ kontinuirano se provodi već 4 godine i postao je prepoznatljiv u široj zajednici. I u 2013. godini proveden je uz finansijsku potporu **Grada Zagreba**, sponsorstvo **Algoritma** te partnerstvo **Kulturnog centra Trešnjevka** i **Galerije Modulor**.

No, značaj samog projekta su prepoznale i **Knjižnice Grada Zagreba** koje su se priključile u projekt te ustupile svoje prostore za održavanje izložbi učeničkih radova.

Projektne aktivnosti su se sastojale od natječaja „Oboji svijet!“ koji je proširen na sve osnovne i srednje škole Republike Hrvatske, odabira najboljih učeničkih radova, središnje aktivnosti – priredbe kojom obilježavamo Međunarodni dan tolerancije, 16. studenog i izložbe na dan priredbe. Novina jest da su izložbe dječjih radova ove godine bile postavljene u Knjižnicama Grada Zagreba (Dječji odjel knjižnice Marin Držić, knjižnica Medveščak, Dječja knjižnica M2 i Knjižnica Bogdana Ogrizovića).

NAGRADNI NATJEČAJ OBOJI SVIJET

Na natječaj „Oboji svijet!“ je od 10. lipnja do 25. listopada pristiglo 453 učenička rada (pjesme, priče, plakati, video uradci, stripovi, slogan, fotografije), koji su svi na svoj jedinstven način prikazivali učeničke poglede i razmišljanja o toleranciji, nenasilnoj komunikaciji, međusobnom uvažavanju, predrasudama i stereotipima. Radovi su pristigli iz skoro cijele Hrvatske (20 županija), sudjelovalo je 1.800 djece i mladih i njihovih mentorova iz 114 škola.

Izbor najboljih radova nije bio lak, jer je došlo jako puno kvalitetnih radova koji su nas duboko dirnuli. No, zahvaljujući sponsorstvu Algoritma, fond nagrada je iznosio 13.000,00 kn, te smo mogli nagraditi 19 učeničkih radova. I u 2013. godini, Forum je objavio Nastavne pripreme za učitelje i nastavnike osnovnih i srednjih škola na temu tolerancije i promocije nenasilnog rješavanja sukoba povodom obilježavanja Međunarodnog dana tolerancije. Pripreme su objavljene na internetskim stranicama Forum-a i dostupne su svima za „skidanje“ i korištenje.

RADIONICE U KNJIŽNICAMA

Sa željom da se doseg projekta i natječaja poveća, volonteri Forum-a za slobodu odgoja su u knjižnicama održali radionice učenicima nižih razreda osnovnih škola. Kroz igru, razgovor i kreativan rad poticali su učenike na osvještavanje i promišljanje o toleranciji, razumijevanju, nenasilnoj komunikaciji, različitosti i medijaciji. Održane su tri radionice na kojima je sudjelovalo oko 80 učenika.

PRIREDBA OBOJI SVIJET

Priredba Oboji svijet je održana 15. studenog 2013. povodom Međunarodnog dana tolerancije u Centru za kulturu Trešnjevka te galeriji Modulor koji su i u 2013. godini bili partneri, te nam ustupili svoje prostore. U galeriji Modulor, koja se nalazi u prostorima Centra za kulturu Trešnjevka, postavljeni su najbolji radovi pristigli na natječaj.

Na priredbi je sudjelovalo oko 200 učenica i učenika sa svojim mentorima i roditeljima iz cijele Hrvatske. Priredbu je vodio poznati mladi voditelj Frano Ridjan koji je svojim interaktivnim nastupom približio sadržaj upravo učenicima i njihovim mentorima te ih poticao na aktivno sudjelovanje, razgovor i smijeh. Na priredbi su i ove godine sudjelovali predstavnici Grada Zagreba, Ured

gradonačelnika, Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport te Agencije za odgoj i obrazovanje. Priredba se sastojala od revije učeničkih radova na kojoj su prikazani kvalitetni učenički radovi pristigli na natječaj, razgovora s učenicima koji su pobijedili i sa učenicima čiji su nas radovi dirnuli i za koje smo smatrali da ih treba ponaosob predstaviti. Kraj priredbe je bio rezerviran za predstavljanje i prikaz pobjedničkih radova, te dodjela nagrada i potvrda. U tjednima nakon priredbe, puno sudionika se javljalo sa svojim komentarima, pohvalama, novim idejama, zahvalama te najavama sudjelovanja u novom natječaju „Oboji svijet!“

IZLOŽBE UČENIČKIH RADOVA U KNJIŽNICAMA GRADA ZAGREBA

Knjižnice Grada Zagreba su prepoznaile važnost tematike i njene promocije među građanima te su ustupile svoje prostore za izložbe učeničkih radova. Ukupno je izloženo 62 učenička rada u četiri knjižnice Grada Zagreba - Dječji odjel knjižnice Marin Držić, knjižnica Medveščak, Dječja knjižnica M2 i Knjižnica Bogdana Ogrizovića. Izložbe su trajale od 16. studenog do 25. studenog 2013. godine, s tim da je izložba u dvjema knjižnicama produžena zbog interesa javnosti: u knjižnici Bogdana Ogrizovića do 01. prosinca, a u Dječjoj knjižnici M2 do 15. studenog 2013. godine. Voditeljice knjižnica su nas obavijestile kako su izložbe prepoznate u javnosti te da je ovakav način predstavljanja tema tolerancije, nenasilne komunikacije, ljudskih prava i međusobnog uvažavanja itekako potreban. Knjižnice su izrazile želju za sudjelovanjem u novom natječaju „Oboji svijet!“.

OBOJI SVIJET ŠARENIM BOJAMA TOLERANCIJE I MEDIJI

Projekt je kontinuirano promoviran putem radio i tv emisijama kao što su Dobro jutro Hrvatska, (prije i nakon priredbe), Školski sat te Ništa nevažno. Pjesma „Bez naslova“ učenice osnovne škole, koja je pratila poziv na priredbu, vrlo je snažno odjeknula u medijima. Objavili su je svi vodeći portali što je jaka promocija i samog projekta, natječaja, a prije svega teme tolerancije koja je neophodna hrvatskom društvu.

„Mladi medijatori – razvijanje prezentacijskih i komunikacijskih vještina te aktivnosti mladih”

Kao nastavak uspješnog projekta iz prethodne godine („Mladi medijatori”), ovaj projekt je nastavio poticati suradnju mladih različitih uzrasta – mladih studenata, volontera i nezaposlenih stručnjaka s jedne i srednjoškolaca s druge strane. U tom nastojanju surađivali smo sa studentskim organizacijama „Komuna” i „Anomija” te školama **Školom za medicinske sestre Vrapče, OŠ Trnjanska, Upravnom školom iz Zagreba, Klasičnom gimnazija te X gimnazija**. U rujnu 2013. educirano je 23 mlade osobe te 15 učenika srednjih škola kroz osnovni seminar medijacije. Nakon edukacije sudionici obje grupe оформили su parove i timove i zajedničkim snagama širili naučeno na seminarima kroz održavanje raznih radionica u uključenim školama, dok su poneki sudionici radionice održali i u knjižnicama grada Zagreba te sudjelovali u priredbi „Oboji svijet!”. Sveukupno do kraja godine održano je **24 radionice**, koje je vodilo **17 parova/timova** sastavljenih od **22 mlade osobe i 15 srednjoškolaca** (od kojih 2 mentora od prošle godine), a na kojima je sudjelovalo oko **570 učenika** u 7 srednjih i osnovnih škola u Zagrebu i okolici (**X Gimnazija „Ivan Supek”, Upravna škola Zagreb, Škola za medicinske sestre Vrapče, Klasična gimnazija, III Gimnazija, OŠ Sesvetski Kraljevac, OŠ Matija Gubec** te u 2 knjižnice u Zagrebu (**Knjižnica Medveščak 2** za učenike **OŠ Ksaver Šandor Gjalski** te **Knjižnica Marina Držića** za učenike **OŠ Marina Držića**). Projekt doživljava i svoj nastavak daljnjim organiziranjem i održavanjem radionica i u 2014. godini. Također, planiran je nastavak kroz prijavljen projekt na natječaj za programe za mlade Grada Zagreba kojim se planiraju ostvariti potrebe sudionika (daljnja edukacija, razmjena dosadašnjih iskustva, nove ideje za zajedničku suradnju).

INTEGRALNO GRAĐANSKO OBRAZOVANJE

Lideri/ce za lokalnu zajednicu :Obrazovni program za mlade Vukovarsko-srijemske županije

Dio završnih aktivnosti obrazovnog programa za mlade Vukovarsko-srijemske županije protegnuo se na 2013. godinu. Tako su u prva dva mjeseca obavljane aktivnosti praćenja aktivnosti polaznika modula te pripreme za završni trening. Naime, polaznici modula kao jedan od završnih zadatka imali su razradu i pisanje projektnih prijedloga za unaprjeđenje svojih lokalnih zajednica. Projekte su radili u skupinama i predavali projektnom timu koji ih je onda ocjenjivao. Na taj način uvježbavali su ne samo razradu projektnog prijedloga nego i cijeli postupak prijave na natječaj. Neki od prijedloga bili su jako zanimljivi i pokazali su visok stupanj motiviranosti polaznika za poticanje promjena i unaprjeđenje svojih zajednica.

Završni trening koji je održan od 8. do 10. ožujka 2013. u Vukovaru pokazao se kao potreba za vrijeme trajanja cijelog programa. Naime, sudionici programa u evaluacijama su navodili odrađena znanja i vještine koji im nedostaju, a koje nisu uspjeli usvojiti kroz druge treninge unutar programa. Projektni je tim zato osmislio završni trening iz tema kao što su projektno upravljanje (dodatno usavršavanje projekta), javni nastup (radi što kvalitetnijeg predstavljanja svojih projekta, inicijativa i ideja), poduzetnost i poduzetništvo, građanske akcije, lokalna samouprava, lokalne akcijske grupe i dr. Trening su vodili brojni iskusni predavači i treneri, a nakon samog treninga uslijedila je i svečana dodjela diploma. Time je službeno završilo desetomjesečno druženje ove grupe 30 mladih iz Vukovarsko-srijemske županije, ali njihova *online* zajednica stvorena za vrijeme programa i dalje je aktivna.

Sa sudionicima programa za mlade, voditelji projekta „Lideri/ce za lokalnu zajednicu“ su se susreli i krajem projekta, točnije 14. prosinca u Vukovaru gdje se razgovaralo o koristi koju su sudionici imali od samo programa. Sudionici su i dalje intenzivno međusobno povezani i surađuju, a sam program i dalje visoko cijene. Neki od sudionika su imali i konkretne korist od programa: jedna sudionica je dobila stažiranje na temelju toga što je poхађala program „Medijacija“, druga sudionica je tijekom programa dobila poticaj da upiše fakultet, a jedna sudionica je zajedno s kolegama sudjelovala na lokalnim izborima i sada je članica općinskog vijeća gdje joj znanja i vještine s programa dosta koriste.

Sudionici su iskazali veliku želju za ponovnim susretom i nekom vrstom naprednog programa kako bi svoja znanja i vještine još više usavršili.

„Zahvaljujem vam na mogućnosti sudjelovanja na programu i što ste nam dali nadu da se ulaganje i napor koje ulažemo u vlastito obrazovanje ipak isplati.“

„Posebno mi je draga što se komunikacija među sudionicima odvija i izvan treninga, (aktivnost na FB grupi, obaveštavanje ostalih članova o edukacijama, radionicama i slično).“

„U ovih 10 mjeseci programa naučila sam više nego u 15 godina formalnog obrazovanja.“

Lokalne organizacije za lokalnu dobrobit

Šestanest organizacija mladih i za mlade koje djeluju na području Slavonije, Baranje i Dalmacije nastavilo je suradnju i tijekom 2013. godine u sklopu programa „Grassroots for Europe“ kojeg provodi Open Society Foundation iz Budimpešte. Osim fondacije, program je u 2013. godini podržala i Europska unija kroz program „Europa za građane“ kroz koji se financirao dio aktivnosti. Tijekom godine nastavljene su aktivnosti umrežavanja među organizacijama na redovitim susretima, kao i na pružanje potpore unutar mreže organizacija.

Posebnu skupinu aktivnosti činio je projekt kojeg su zajedno osmisile organizacije članice mreže. Projekt je bio usmjeren na osnaživanje organizacija u području javnih politika i rada s migrantima. U tu svrhu zajedno s partnerima iz Austrije organizirano je studijsko putovanje u Beč gdje su se hrvatske organizacije upoznale s austrijskim javnim politikama i praksom kada su u pitanju migranti kao i iskustvo organizacija civilnog društva u tom području. Studijsko putovanje je iskorišteno i za snimanje dokumentarnog filma koji je krajem godine korišten kao podloga za javne rasprave koje su organizirane u mjestima u kojima organizacije djeluju. Na tim prezentacijama i raspravama sudjelovalo je preko 170 osoba.

U studenom je održano i središnje godišnje okupljanje predstavnika svih organizacija koje sudjeluju u mreži na europskoj razini. Preko stotinu sudionika okupilo se u Bruxellesu na „Građanskom vijeću“ gdje su tematizirane neke teme od važnosti za organizacije koje djeluju u zajednici. Poseban je naglasak dan na načine kako Europska unija može bolje poduprijeti organizacije koje djeluju u zajednici.

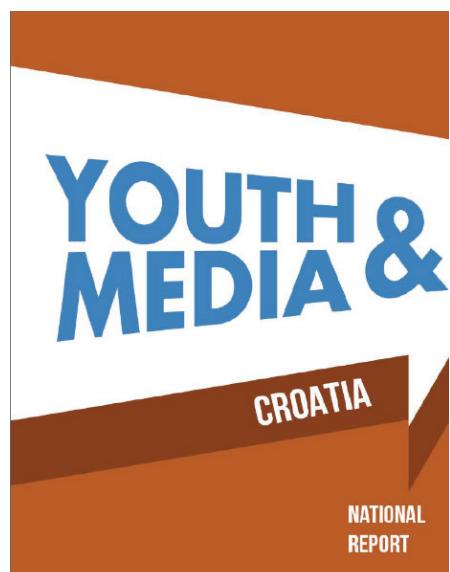
Forum za slobodu odgoja je u projektu bio u ulozi nacionalnog partnera i koordinatora.

Inicijativa Mladi i mediji u jugoistočnoj Europi

Projekt *Mladi i mediji* je istraživački projekt međunarodnog karaktera u kojem je uz Forum za slobodu odgoja sudjelovalo deset zemalja jugoistočne Europe: Slovenija, Bosna i Hercegovina, Srbija, Makedonija, Crna Gora, Albanija, Kosovo, Bugarska, Grčka i Turska. Projekt su koordinirale Metamorphosis Fondacija i Youth Educational Forum iz Makedonije u razdoblju od svibnja 2013. do veljače 2014. godine.

Cilj glavne aktivnosti projekta - istraživanja - koje je rađeno na nacionalnom i regionalnom nivou, bilo je definirati percepciju mladih, medija i civilnog sektora o razini, kvantiteti i sadržaju medijskih priloga koji se odnosi na teme vezane za mlade.

Podaci su se prikupljali od četiri ciljne skupine - mladih, organizacija mladih, medija i medijskih organizacija putem mrežnih anketnih upitnika i polu-strukturiranih intervjuja. Rezultati hrvatskog istraživanja, u kojemu je sudjelovalo preko 4200 mladih ljudi, pokazalo je kako mladi

smatraju internet i društvene mreže najkorisnijim medijima današnjice, ali su nedovoljno kritični prema njima. Osim toga, mladi smatraju da su često u medijima nepravedno prikazani u negativnom svjetlu, ali unatoč tome im se ne pruža podrška u uključivanju u društveni ili politički aktivizam. S obzirom na to da se pokazalo kako je medijska pismenost mladih izrazito loša, jedna od glavnih preporuka je kako je potrebno uvesti medijsku pismenost u formalni obrazovni sustav. Ovi, ali i mnogi drugi rezultati istraživanja, objavljeni su u publikaciji *Mladi i mediji* koja je predstavljena u veljači 2014. godine na međunarodnoj konferenciji u Skopju na kojoj su sudjelovali predstavnici svih 11 organizacija članica konzorcija.

Osim međunarodne, održana je i nacionalna konferencija krajem veljače 2014. godine, na kojoj su govorili mnogi ugledni istraživači i predstavnici civilnog sektora koji se bave mladima, medijima i medijskom pismenošću. Cilj nacionalne konferencije je, uz predstavljanje rezultata istraživanja, bio raspraviti pitanja vezana uz mlade i medije u Hrvatskoj, pitanje medijske pismenosti mladih te vidjeti koje su perspektive u obrazovanju mladih po pitanju medija i medijske pismenosti. Predstavljen je i sažetak istraživanja s preporukama za daljnji rad s mladima po pitanju medijskog opismenjavanja i uključivanja mladih u medije. Kao zaključci konferencije navedene je potreba za dalnjim informiranjem mladih o medijskoj pismenosti, povećanje vidljivosti organizacija mladih u medijima, te uvođenje dodatnih emisija za mlade na javnoj televiziji.

Proljetna škola poduzetnosti

Uz potporu Ministarstva socijalne politike i mladih, tijekom 2013. godine, Forum je provodio projekt "Proljetna škola poduzetnosti - put za osnaživanje mladih u lokalnim zajednicama", kojemu je cilj bio osnažiti mlade iz tri županije u području poduzetnosti, pokretanja vlastitog posla i razvoja novih vještina i kompetencija. Intenzivan četverodnevni trening održan je u Zagrebu od 8. do 11. travnja gdje je 18 mladih iz Grada Zagreba, Vukovarsko-srijemske i Sisačko-moslavačke

županije predavao niz stručnjaka iz područja samozapošljavanja, poduzetnosti i ostvarivanja ideje u projekt. S obzirom na to da su mladi i mlade na treningu htjeli unaprijediti svoj položaj na tržištu rada, trening je prilagođen u potpunosti njihovim potrebama i zahtjevima. Na treningu su mladi usavršavali svoja znanja i vještine iz područja komunikacije, pisanja životopisa i molbe, razvoja ideje u projekt te povećanja građanskog aktivizma u lokalnim zajednicama. Nakon završenog treninga, sudionici i sudionice su održali/e

radionice na teme komunikacije, pisanja životopisa i molbe te samozapošljavanja drugim mlađima u svojim lokalnim zajednicama te su obuhvatili više od 380 mladih ljudi iz svojih lokalnih zajednica.

S obzirom na to da je projekt bio izrazito uspješan i pozitivno je utjecao na mlade i poboljšanje njihovog položaja na tržištu rada, Forum je, nakon završetka projekta, odlučio prijaviti i nastavak ovog projekta. U studenom 2013. godine, uz potporu Ministarstva socijalne politike i mladih, započela je provedba druge Proljetne škole poduzetnosti, za 20 mladih s područja Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske i Brodsko-posavske županije. Tijekom 2014. godine planira se održavanje treninga za najmotiviranije mlade, održavanje radionica u njihovim lokalnim zajednicama, ali i supervizija njihovih ideja koje žele pretvoriti u projekt.

STIPENDIJE

Programi suradnje s ASSIST-om i HMC-om - Program srednjoškolskih stipendija

Osamnaesta generacija stipendistica i stipendista izabrana je tijekom natječajnog postupka u školskoj godini 2012./2013. čime je nastavljena suradnja s American Secondary Schools for International Students and Teachers iz Sjedinjenih Američkih Država i Headmasters' and Headmistresses' Conference iz Velike Britanije.

Za stipendistice i stipendiste u programu American Secondary Schools for International Students and Teachers u školskoj godini 2013/2014. Izabrani su:

- Marko Lamza, učenik II. Gimnazije u Zagrebu koji tijekom stipendije pohađa *Sandia Preparatory School, New Mexico*,
- Klara Kolar, iz Ferdinandovca, učenica Gimnazije dr. Ivana Kranjčeva u Đurđevcu, koja tijekom stipendije pohađa *Albuquerque Academy, Albuquerque, New Mexico*,
- Darijan Kahlina, iz Vrbovca, učenik Srednje škole Vrbovec koji tijekom stipendije pohađa *Woodberry Forest School, Virginia*

Za stipendiste i stipendistice Headmasters' and Headmistresses' Conference u školskoj godini 2013./2014. Izabrani su:

- Nikola Damiani, iz Zaprešića, učenik II. Gimnazije u Zagrebu koji tijekom stipendije pohađa *Seaford College, West Sussex*,
- Marta Skelac, iz Valpova, učenica Srednje škole Valpovo koja tijekom stipendije pohađa *Dollar Academy, Dollar, Clackmannanshire*,
- Klara Barišić, iz Zagreba, učenica Klasične gimnazije u Zagrebu koja tijekom stipendije pohađa *St George's School, Ascot in Berkshire*.

PROGRAM VOLONTIRANJA

Volonterke i volonteri Forum za slobodu odgoja

Forum je i tijekom 2013. godine nastavio s programom volontiranja. Volonteri i volonterke su uključeni u gotovo sve aspekte rada Forum-a, a potrebno je istaknuti kako su uključeni u provedbu projekata i programa kako bi stekli znanja i vještine u području upravljanja projektima, poslovne komunikacije, organizacije, upravljanja i planiranja. Osim toga, volonteri i volonterke aktivno su uključeni u aktivnosti zagovaranja koje Forum provodi zajedno sa nastavnicima i učenicima, kao i školama. U listopadu 2013. godine raspisani su Natječaj za nove volontere u Forumu. Dolaskom nove generacije volontera Forum je obogaćen novom suradnjom s visoko motiviranim mlađim osobama koje dio svog slobodnog vremena poklanjaju Forumu, a istovremeno razvijaju niz vještina, kompetencija i znanja koje će im pomoći na budućem radnom mjestu. Uz redovito volontiranje u uredu, redovito polaze i programe stručnog usavršavanja te su uključeni u program vođenja radionica medijacije u osnovnim i srednjim školama.

Tijekom godine volonteri i volonterke su odradili 3640 sati, a ukoliko se izračuna ekonomski vrijednost volontiranja, sukladno istovrsnim poslovima po cjeniku Student servisa u Zagrebu, dolazimo do iznosa od preko 90.000,00 kuna kojeg su volonterke i volonteri donirale i donirali Forumu za slobodu odgoja.

Volonteri i volonterke Forum-a za slobodu odgoja u 2013. godini bili su:

Ana Balković, volonterka na programu „Integralno građansko obrazovanje”,

Ana Budimir, volonterka na programu „Integralno građansko obrazovanje”,

Ana Mikolić, volonterka na programu „Medijacija”,

Ana Vrbičić, volonterka na programu „Medijacija”,

Darko Čondić, volonter na projektu „Razvoj kurikulske kulture”

Domagoj Morić, volonter za odnose s javnošću,

Doris Brala, volonterka na projektu „Lideri/ce za lokalnu zajednicu”,

Ivan Hederić, volonter na programu stipendija,

Jasmina Kovač, volonterka na administrativnim poslovima,

Katarina Grbavac, volonterka na programu „Medijacija”,

Kristijan Kovačić, volonter na projektu „Obrazovanjem protiv korupcije”,

Lorena Franjkić, volonterka na programu „Medijacija”

Luka Čvarek, volonter na administrativnim poslovima,

Maja Popinjač, volonterka na programu „Medijacija”,

Marija Trapić, volonterka na programu „Integralno građansko obrazovanje”,

Marko Prpić, volonter na programu „Medijacija”,

Milana Rastović, volonterka na programu „Medijacija”,

Petra Požgaj, volonterka na programu stipendija,

Tomislav Čakanić, volonter na administrativno-finansijskim poslovima,

Vanja Hederić, volonterka na projektu „Obrazovanjem protiv korupcije”,

Vanja Kožić, volonterka na programu „Medijacija”,

Zrinka Samac, volonterka za odnose s javnošću.

1.2. NASTAVNICI I STRUČNI SURADNICI

Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje

Projekt „Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje“ provodi se u Hrvatskoj od 1998.g. i od tada je u projektu sudjelovalo 3217 nastavnika. S obzirom na ekonomsku krizu interes za ovaj projekt je snažno pada od 2010.godine. U 2013. godini održane se 3 seminarske grupe u gradu Zagrebu u kojima je sudjelovalo 67 nastavnika (dvije seminarske grupe započele su u 2012.godini, a završile u 2013.). S obzirom na to da je projekt samoodrživ i kotizaciju za sudjelovanje plaćaju nastavnici i škole uslijed ekonomске krize škole su ostale bez sredstava za stručna usavršavanja nastavnika.

Prosječna ocjena održanih seminarskih grupa u 2013. godini je 4,73.

Mjesto	Broj sudionika	Prosječna ocjena seminara
Zagreb	18	4,7
Zagreb	25	4,7
Zagreb	24	4,8

Aktivno učenje i kritičko mišljenje u visokoškolskoj nastavi

Program koji je baziran na ovom projektu jest „Aktivno učenje i kritičko mišljenje u visokoškolskoj nastavi“ u 2013.g. za razliku od prethodnih nekoliko godina bilježi porast interesa i to dosta specifično u smislu pojedinih fakulteta i visokih učilišta zainteresiranih za organizaciju seminara za potrebe svojih djelatnika. Isto tako i tzv. otvorene seminarske grupe bilježe sve veći interes pa smo nakon nekoliko godina pauze imali grupe u kojima se tražilo mjesto više. Ostvarena je suradnja sa Šumarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu gdje će se edukacija odvijati u 2014. Također imali smo upite za organizaciju seminara sa Visoke poslovne škole „Libertas“, Tehničkog Veleučilišta u Zagrebu te Tehničkog veleučilišta Velika Gorica gdje će se seminari odvijati u 2014.godini.

Jedna seminarska grupa koja je ostvarena u cijelosti u 2013.godini imala je 30 sudionika, a prosječna ocjena svih 8 radionica bila je 4,21.

Program MEDIJACIJA

Implementacija medijacije u školama

Posao nastavnika/ca i stručnih suradnika/ca u školama uključuje svakodnevne interakcije s djecom, mladima i kolegama/icama, a time i izazove rješavanja sukoba. Osnovna i Napredna edukacija iz medijacije omogućuju im razvoj i usavršavanje vještina i znanja u području komunikacije te nenasilnog rješavanja sukoba. Komunikacijske vještine i medijacija doprinose snalaženju u svakodnevnim radnim zadacima i poteškoćama, boljem razumijevanju sukoba s kojima se susreću te osjećaju kompetentnosti na radnom mjestu.

Cilj uvođenja medijacije u škole je prijenos znanja i vještina na djecu i mlade, njihovo aktivno sudjelovanje te prevencija nasilja. U tom procesu Forum za slobodu odgoja nastoji nastavnicima i stručnim suradnicima pomoći ne samo edukacijom (Osnovni i Napredni program te Vršnjačka medijacija), već i kompletom publikacija koje olakšavaju primjenu u razredima (Udžbenik Možemo to riješiti!, Zbirka nastavnih priprema medijacije, Radni listići, Zbirka priprema na temu tolerancije, plakati i brošure i sl.)

Primjeri implementacije medijacije u osnovnim i srednjim školama

Ekonomska, trgovačka i ugostiteljska škola Samobor (ETUŠ)

Nastavnica: Irena Jordan Lončarić

Medijacija je zaživjela na niz načina u ovoj srednjoj školi: uvrštena je u školski kurikulum, te se obrađuje s 1., 3. i 4. razredima.

S 1. razredima radi se na temelju – komunikacijskim vještinama, s 2. razredima na rješavanju sukoba, a s 4. razredima na prevenciji nasilja u adolescentnim vezama.

Medijacija se koristi i u pripremi projekata škole, poput radionica koje se održavaju povodom Dana tolerancije 16. studenog svake godine. Također se održavaju edukacije nastavnika i učenika s područja medijacije, a primjenjuje se i u konkretnim sukobima među učenicima.

Škola sudjeluje u kreativnom nagradnom natječaju „Oboji svijet!” na način da se s učenicima radi na pripremi radova koji konkuriraju za nagradu.

Osnovna škola bana Josipa Jelačića iz Zaprešića

Nastavnica: Darinka Mandarić Frketić

Na vrlo zanimljiv i kreativan način medijacija se u školi uči kroz nastavu književnosti te likovne kulture.

Nastavnica je kao polazište odabrala književno djelo Vlak u snijegu te obradila pojmove iz komunikacije, sukoba, i rješavanja sukob kroz literarnu priču i likove, a zatim nastavila rad putem likovnog izražavanja učenika.

Iz svega je nastala i zanimljiva prezentacija kao priča o ovom pothvatu.

Osnovna škola Rugvica, Rugvica, Dugo selo

Nastavnica: Marija Kolarić

U 3. i 4. razredima osnovana je skupina Mali medijatori, u koju je uključen dio učenika koji se osnažuju da postanu vršnjački medijatori te šire znanja iz medijacije među svim učenicima škole. Medijacija se također primjenjuje u direktnom pedagoškom radu kao savjetodavna metoda, a radionica iz medijacije provedena je u svim razrednim odjelima.

Posebno zgodan primjer korištenja suvremenih tehnologija u obradi teme medijacije, jest rad s učenicima na kreiranju njihovih osobnih plakata o medijaciji, putem alata Glogster.

Osnovna škola Luka, Sesvete, Zagreb

Nastavnica: Vlatka Mijić

U osnovnoj školi Luka medijacija je zaživjela prije niz godina, kad su nastavnice Natalija Damjanović i Vlatka Mijić, uz podršku ravnateljice Marine Sabolović pripremile nastavni plan za 35 školskih sati iz medijacije za 4. razrede. Od tada, medijacija je sastavni dio škole te se primjenjuje kao dio školskog kurikuluma za 1. i 4. razrede (kroz program Mali medijatori i Mladi medijatori), i u konkretnim slučajevima sukoba. Također škola sudjeluje u natječaju „Oboji svijet!” svake godine, a radovi učenika su bili i nagrađivani.

Osnovna škola Nikole Hribara, Velika Gorica

Nastavnica: Sandra Raković

U školi je medijacija postala sastavni dio rješavanja sukoba među učenicima te se tako mnogi sukobi rješavaju upravo medijacijom, metodom koja je sada već dobro poznata u ovoj zaista velikoj školi s preko 1200 učenica i učenika.

Također škola tradicionalno sudjeluje u natječaju „Oboji svijet!”, a izdvajamo njihov školski projekt: dan narukvica „Toleriram”, kad su učenici dijelili učenicima narukvice, a svatko je mogao upisati što danas tolerira!

Osnovna škola dr. Vinka Žganca, Zagreb

Nastavnica: Snježana Duić

U školi postoje razredni odjeli koje zajedno polaze i u kojima uče djeca hrvatske i romske nacionalnosti. Nastojeći „graditi mostove” između djece koja su prije svega razdvojena jezičnom barijerom, ali i nerazumijevanjem i izolacijom, pokrenut je projekt smanjenja ove izolacije nizom mjera, poput grupnih diskusija s učenicima, radoma na razrednim pravilima, suradnje s centrom za socijalnu skrb, ali i posebno zanimljivo – učenjem osnova romskog jezika u razredu. U učenju romskog jezika „učitelji” i pomagači bila su upravo romska djeca te je ova aktivnost postigla veliki uspjeh.

Osnovna škola Žitnjak, Zagreb

Nastavnica: Vesna Horvat Kovačec

U školi se dio učenika osposobljava da postanu školski medijatori, a škola također na kreativne načine upoznaje učenike i nastavnike s medijacijom, primjerice putem predstava, poput *Gdje su nestale lijepе riječi?*

U 2013. godini Forum je dobio i priznanje Hrvatske udruge za mirenje za doprinos i razvoj medijacije u Hrvatskoj.

Publikacije

Kreirana je, dizajnirana i tiskana „Zbirka nastavnih priprema iz medijacije „Možemo to riješiti!””, sadrži 29 nastavnih priprema, s pripadajućim radnim listovima iz područja sukoba, komunikacije i medijacije. Distribuirana je u 2013. svim sudionicima osnovnog i naprednog seminara.

Osmišljen je, dizajniran i tiskan novi letak-brošura o programu Medijacija koji sadrži općenite informacije o aktivnostima i uslugama Programa. Diseminiran je svim sudionicima osnovnog i naprednog seminara te konferencije o medijaciji u sustavu socijalne zaštite.

„Slušaj, pričaj, volontiraj!”

Projektom „Slušaj, pričaj, volontiraj – komunikacijom do prevencije nasilja” nastojalo se djeći i mladima s područja Splitsko-dalmatinske i Zagrebačke županije pružiti vještine i znanja u području nenasilne komunikacije, rješavanja sukoba i medijacije, osnažiti njihove nastavnike i stručnjake koji s njima rade te implementirati koncept suradnje civilnog društva (volontera) i javnih ustanova koje brinu o djeci i mladima. Kroz partnerstvo sa **Splitsko-dalmatinskom i Zagrebačkom županijom**, održane su edukativne aktivnosti za nastavnike te za djecu i mlađe – po jedna edukacijska grupa u svakoj županiji. Naglasak je bio na implementaciji vršnjačke medijacije te uvrštavanju medijacije u školske kurikulume. Pripomljena je Zbirka nastavnih priprema iz medijacije koja je distribuirana tijekom 2013. godine.

„Ti biraš boju! – prevencija nasilja promicanjem tolerancije i kreativnosti djece i mlađih te razvojem kompetencija nastavnika i odgajatelja”, uz potporu Ministarstva socijalne politike i mlađih

U suradnji s udruženjem **Autonomni centar – ACT** iz Čakovca i **MoSt** iz Splita u 2013. je započela provedba projekta „Ti biraš boju!” unutar kojeg će se niz aktivnosti odvijati u 2014. godini. Planirano je održati ukupno 4 grupe osnovnog seminara iz medijacije i na taj način educirati 100 nastavnika, stručnih suradnika i drugih koji rade s djecom i mladima iz ove dvije županije (Međimurska i Splitsko-dalmatinska). Nakon seminara, sudionici će održati razne radionice (na temu tolerancije, prihvatanja različitosti, komunikacije i medijacije) s učenicima iz svojih škola.

„Medijacija u školi – prevencija nasilja među djecom i mlađima”, uz potporu Zagrebačke županije (Upravni odjel za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu)

Kao nastavak projekta iz 2012. godine, ovaj projekt 2013. godine nastavio je s edukacijom nastavnika i stručnjaka koji rade s djecom i mlađima iz Zagrebačke županije. Tako je u ovoj godini održane su dvije grupe Osnovnog (jedna za nastavnike i jedna za učenike), jedna Vršnjačke medijacije i dvije grupe Naprednog programa medijacije (ukupno je sudjelovalo 116 sudionika). Velik je korak napravljen i u implementaciji medijacije u školama u ovoj županiji – pokrenute su brojne aktivnosti vršnjačke medijacije (klubovi malih medijatora, izvannastavne i projektne aktivnosti i dr.) a sve kao rezultat edukacije i stalne podrške od strane Foruma.

Program edukacije iz medijacije

U edukaciji iz medijacije, polaznici uče kako nepristrano, spremno i empatično uči u ovaj komunikacijski proces dajući podršku sukobljenim stranama u rješavanju sukoba. Usavršavajući vještine dobrog slušanja, razumijevanje sukoba te ohrabrvanje sukobljenih strana da samostalno nađu rješenja, budući medijatori stječu dodatnu sigurnost u ponekad vrlo teškim i opterećujućim situacijama sukoba s kojima se susreću u svojoj praksi.

Organizacija i održavanje osnovnih seminara iz medijacije

Osnovni seminar iz medijacije traje dva dana i optimalan broj sudionika po pojedinoj edukacijskoj grupi je između 16 i 20 osoba (u stvarnosti je on redovito veći od 20 budući da je interes velik). Sudionici svladavaju osnove komunikacije i dinamike sukoba, temeljne komunikacijske vještine ključne za medijaciju, definiciju i područja primjene medijacije, korake postupka medijacije, vježbanje medijacije u grupama, te osobitosti primjene medijacije u svom radu.

U 2013. godini održano je 12 grupa Osnovnog treninga medijacije (od čega dvije grupe za srednjoškolce, jedna za mlade studente i nezaposlene, dvije za stručnjake u sustavu socijalne zaštite te sedam za nastavnike i stručne suradnike u školama). Ukupan broj sudionika svih grupa je 221, uz visoku prosječnu ocjenu od 4,85. U nastavku se nalazi pregled seminarskih grupa u 2013. godini:

1.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	14.-15.3.2013.	n/a	23	5
2.	Zagreb, OŠ Tina Ujevića	21.-22.3.2013.	„Mladi i aktivni”	20	5
3.	Samobor, Ekonomска, turistička i ugostiteljska škola	19.-20.4.2013.	"Mladi i aktivni" "Slušaj, pričaj, volontiraj!"	18	4,76
4.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	7.-8.6.2013.	n/a	24	4,92
5.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	11.-12.4.2013.	n/a	18	4,83
6.	Split, OŠ Gripe	16.-17.5.2013.	„Slušaj pričaj volontiraj! – komunikacijom do prevencije nasilja”	20	4,95
7.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	17.-18.10.2013.	n/a	17	4,94
8.	Zagreb, Učenički dom Dore Pejačević	20.-21.9.2013.	„Mladi medijatori”	23	4,86
9.	Zagreb, Učenički dom Dore Pejačević	20.-21.9.2013.	„Mladi medijatori”	15	4,8
10.	Zagreb, Učenički dom Dore Pejačević	10.-11.10.2013.	„Obiteljska medijacija”	22	4,45
11.	Križevci	15.-16.11.2013.	„Možemo to riješiti – podrška roditeljima u Koprivničko-križevačkoj županiji”	18	5
12.	Drenovci (Vukovarsko-srijemska županija)	25. - 26.9.2013.	Lideri/ce za lokalnu zajednicu	24	4,81
UKUPNO				242	4,73

Organizacija i održavanje Seminara Vršnjačke medijacije

Program Vršnjačke medijacije traje 1 dan, namijenjen je sudionicima koji su prošli Osnovni trening medijacije i žele implementirati medijaciju u svoj i rad škole. Tijekom edukacije, imaju prilike čuti primjere dobre prakse, diskutirati s iskusnim kolegama i kolegicama koji godinama primjenjuju medijacije, dobiti odgovore na brojna pitanja iz prakse te dobivaju materijale koji im pomažu u implementaciji.

U 2013. godini održan je jedan seminar Vršnjačke medijacije, u Zagrebu.

R. br.	Mjesto održavanja	Vrijeme održavanja	Projekt	Broj sudionika	Ukupna ocjena	Moderatori/ce
1.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	10.04.2013.	„Mladi i aktivni – nenasilna komunikacija u izgradnji mira“; „Medijacija u školi – prevencija nasilja među djecom i mladima“	36	4,93	Ana Žnidarec Čučković, Marina Brkić

Organizacija i održavanje Naprednog programa medijacije

Napredni program usavršavanja iz medijacije namijenjen je sudionicima koji su završili Osnovni trening iz medijacije. Pruža opsežniju edukaciju i razvoj vještina medijacije. Sudionici se dodatno educiraju o primjeni medijacije u svakodnevnom radu, kako bi u punom smislu postali „medijatori/ce“. Edukacija započinje dvodnevnim naprednim seminarom iz medijacije u trajanju od 20 školskih sati, a nastavlja se supervizijskim susretima kroz četiri mjeseca tijekom kojih se sudionici dodatno educiraju i razvijaju složenije vještine.

2013. godini bila je rekordna po broju održanih grupa Naprednog programa. Naime, gotovo u potpunosti su završene četiri **grupe** (dvije u potpunosti, dok je u dvije ostalo održavanje po jednog doedukacijskog susreta – planirani u siječnju 2014.). Dakle, ukupno je sudjelovalo 93 sudionika a seminari su ocijenjeni prosječnom ocjenom od 4,75.

R. br.	Mjesto održavanja	Datum održavanja	Projekt	Broj sudionika	Ukupna ocjena	Treneri/ce
1.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	28.2.-1.3.2013.	n/a	27	4,94	Ana Karlović, Eli Pijaca Plavšić
2.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	12.-13.9.2013.	„Medijacija u školi – prevencija nasilja među djecom i mladima“	18	4,77	Ana Karlović, Eli Pijaca Plavšić, Marina Brkić
3.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	21.-22.11.2013.	„Medijacija u školi – prevencija nasilja među djecom i mladima“	24	4,65	Ana Žnidarec Čučković, Nina Matijašević
4.	Zagreb, Učenički dom Marije Jambrišak	24.-25.10.2013.	„Obiteljska medijacija: povećanje kompetencija stručnjaka u sustavu socijalne zaštite“	24	4,63	Ana Karlović, Eli Pijaca Plavšić
UKUPNO				93	4,75	

Komentari sudionika

Sudionici Naprednog programa medijacije:

Velika pohvala trenericama na nesebičnom dijeljenju iskustva, duhovnosti, iskrenosti i nadasve njihovom znanju. Rado bih se predbilježila na sve njihove edukacije. Uživala sam u svakom trenutku, naučila puno i vrijeme je tako brzo prolazila da sam htjela još i još. Zahvaljujem se na posvećenosti FSO da nam medijaciju približi kako bismo imali ovako dobar alat za rad s učenicima i samima sobom. Hvala!

Medijacija je jako dobar način rada, treba raditi što više medijacija pa ćemo lakše doći do dobrih rezultata. Učenici su zadovoljni takvim načinom rada. Bilo im je malo čudno kad sam ponavljala i sažimala njihove izjave, ali su na kraju bili zadovoljni.

Na treningu sam jako puno naučila i sve će mi koristiti u obavljanju poslova odgajateljice u učeničkom domu. Voditeljica Marina i trenerice Ana i Nina su bile izvrsne. Atmosfera je bila opuštena i poticajna. Svaki puta sam imala tremu da neću dobro odigrati ulogu medijatora, ali uz podršku trenerice i suradnički odnos kolega sve je bilo lako. Žao mi je što je edukacija završila, bilo bi lijepo kad bi se povremeno mogli sastati i razmijeniti iskustva. Puno hvala svima na pozitivnom ozračju, suradnji i empatiji.

Sudionici Osnovnog treninga medijacije:

Seminar je bio veoma zanimljiv, informativan i zabavan. Prebrzo je prošao i rado bih kroz cijeli dan vježbala. Hvala!

Poučno, konkretno, istraživalački, zanimljivo, jednom riječju KRASNO! :)

Zanimljiv i poučan seminar, super organizacija! Puno sam naučila, hvala vam puno!!! Ne treba mijenjati ništa! :)

Seminar je odličan, bez obzira hoće li polaznici primijenjivati medijaciju u radu ili ne, jer na njemu osvještavamo sebe, uviđamo svoje nedostatke i prednosti (kvalitete). Trenerice su super, elokventne i predane osobe.

Program Integralno građansko obrazovanje

Razvoj kompetencija nastavnika u području antikorupcijskog obrazovanja

Niz projekata i aktivnosti tijekom 2013. godine je bilo usmjereni na razvoj kompetencija kod nastavnika i stručnih suradnika u području antikorupcijskog obrazovanja. Kroz dva projekta istovjetnog naziva provedeno je niz aktivnosti, te je izdana jedna publikacija i jedna edukativna igra.

Prvi projekt financiralo je Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država, a u njemu je sudjelovalo petnaest srednjoškolskih nastavnika iz cijele Hrvatske. Nakon seminara stručnog usavršavanja održanog u Mariji Bistrici, nastavnici su naučeno primjenjivali u svojim školama i razredima. O aktivnostima su dostavljali izvješća i nastavne pripreme. Među izvješćima i nastavnim pripremama trener na projektu je primijetio jednu kvalitetnu i kreativnu ideju, te predložio da se ista ostvari. Sudionica projekta Martina Budimir, profesorica u Ekonomskoj školi u Požegi, osmislila je edukativnu igru s ciljem povećanja osjetljivosti učenika na korupciju i neetično

ponašanje. Na prijedlog direktora financija Denisa Čihora, igra je dobila naziv „Čovječe, ne korumpiraj se!”. Zahvaljujući susretljivosti osoblja Veleposlanstva, te tvrtke Grafika grafoprint iz Zagreba igra je pripremljena i izdana. Također, igra je poslana svim zastupnicima u Hrvatskom saboru i svim srednjim školama kao poticaj za uvođenje Građanskog odgoja i obrazovanja u obrazovni sustav. Nastavne pripreme koje su sudionici dostavili u sklopu projekta su skupljene u e-publikaciju koja je objavljena za Međunarodni dan borbe protiv korupcije, te je besplatno dostupna za preuzimanje s mrežnih stranica Forum za slobodu odgoja.

U travnju je Forum za slobodu odgoja popisao ugovor o provedbi projekta „Obrazovanje protiv korupcij“ u sklopu IPA 2010 programa iz fondova EU. Na projektu vrijednom nešto više od 178.000,00 eura Forum surađuje s Network of Education Policy Centres, Info zonom iz Splita, Agencijom lokalne demokracije iz Osijeka i Agencijom lokalne demokracije iz Siska. Europska unija financira 90% projekta, a projekt sufinancira i Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge.

Opći cilj projekta je pojačavanje utjecaja organizacija civilnog društva u identifikaciji, implementaciji, potpori i razvoju antikorupcijskih politika i praksi u obrazovnom sustavu. Ovaj cilj će se ostvariti provedbom niza aktivnosti poput istraživanja o koruptivnim praksama u srednjoškolskom obrazovnom sustavu u Republici Hrvatskoj, stvaranje lokalnih partnerstava između škola, lokalne zajednice i organizacija civilnog društva u potpori školama za uvođenje antikorupcijskog obrazovanja, provedba kampanje za srednjoškolce o štetnosti pojedinih praksi, osnaživanje i edukacija mladih o štetnosti korupcije, stručno usavršavanje nastavnika u području antikorupcijskog obrazovanja, te zagovaranje uključivanja antikorupcijskog obrazovanja (građanskog odgoja i obrazovanja) u školske kurikulume.

Tijekom 2013. godine provedeno je istraživanje o percepciji sitne korupcije i neetičnog ponašanja u srednjoškolskom obrazovnom sustavu. Preliminarni rezultati ovog istraživanja su prikazani na treningu o antikorupciji održanom u Mariji Bistrici krajem studenog 2013. godine. Na treningu su sudjelovali predstavnici organizacija civilnog društva, ravnatelji srednjih škola i predstavnici obrazovnog sektora lokalne vlasti iz Grada Zagreba, Sisačko-moslavačke županije, Osječko-baranjske županije i Split-sko-dalmatinske županije. Cilj ovog treninga je bio umrežavanje navedenih dionika u svrhu implementacije antikoruptivnih obrazovnih praksi u obrazovni sustav. Na treningu su sudjelovali predstavnici UNESCO-a koji su govorili o stvaranju i implementaciji etičkog kodeksa kao oruđa za postizanje transparentnijeg obrazovnog sustava, te je raspravljanje o konkretnim promjenama koje se mogu napraviti na lokalnoj razini.

Ostale aktivnosti će biti provedene tijekom 2014. godine.

Lideri/ce za lokalnu zajednicu

29

Forum za slobodu odgaja | Godišnji izvještaj 2013.

Druga velika aktivnost projekta „Lideri/ce za lokalnu zajednicu” bio je sveobuhvatni višemjesečni program stručnog usavršavanja nastavnika i nastavnica (te stručnih suradnika/ca) Vukovarsko-srijemske županije u području građanskog obrazovanja. Paralelno sa završnim aktivnostima programa za mlade, projektni je tim obavljao i pripremne aktivnosti za ovaj program. Poziv za prijavu u program poslan je na sve adrese škola Županije. Od ukupno 37 pristiglih prijava odbранo je 25 sudionika koji su se okupili na početku programa u Daruvaru od 20. do 21. ožujka 2013. Tema uvodnog treninga bilo je pravo u svakodnevici, a trenerice su bile Ana Jurišić i Eli Pijaca Plavšić. Evaluacije su pokazale vrlo visok stupanj zadovoljstva sudionika organizacijom, samom temom, kao i načinom na koji je obrađena. Kasnije se pokazalo da je trening uspio i u namjeri da se kod sudionika odmah na početku programa uspostavi što bolje grupna povezanost. Sljedeći seminari održani su kako slijedi: seminar „Pravo u svakodnevici 2” 8. i 9. svibnja 2013. u OŠ Trpinja (treneri Branko Ančić i Eli Pijaca Plavšić); „Obrazovanje protiv korupcije” 18. i 19. lipnja 2013. u OŠ Siniše Glavaševića, Borovo Naselje, Vukovar (trener Branko Ančić); „Osnovni trening medijacije” 25. i 26. rujna 2013. u Općinskoj narodnoj knjižnici Drenovci (trenerice Ana Karlović i Ana Šimić) te „Edukacija o Europskoj uniji” 14. i 15. studenog 2013. u OŠ Josipa Kozarca, Vinkovci (treneri Domagoj Morić i Tamara Puhovski). Između pojedinih seminara sudionici su primjenjivali naučeno kroz osmišljavanje nastavnih jedinica koje su potom provodili sa svojim učenicima i o čemu su podnosili izyeštaje. Obrada anonimnih evaluacijski listova pokazala je zadovoljstvo sudionika svim aspektima programa (sažetak evaluacije pojedinih seminara nalazi se u nastavku). Nakon završetka programa treneri su evaluirali nastavne pripreme jedinica koje su osmisliili sudionici te su sukladno tome sudionicima poslane i povratne informacije. Evaluacija nastavnih priprema pokazala je da su sudionici doista uspješno savladali sve obrađene teme, i što je najvažnije pokazuju visoku motiviranost da naučeno primijene u neposrednom radu s učenicima. Cijeli program uspješno je završilo i primilo diplomu iz „Integralnog građanskog

obrazovanja” ukupno 17 sudionika, dok su ostali primili diplome za pojedine segmente koje su uspješno završili, s mogućnošću naknadnog završavanja i ostalih koje su propustili.

R. br.	Naziv seminara	Datum i mjesto	Treneri/ce	Prosječna ocjena
1.	Pravo u svakodnevici	20. i 21. 3. 2013. Daruvar	Ana Jurišić i Eli Pijaca Plavšić	4,80
2.	Pravo u svakodnevici 2	8. i 9. 5. 2013. Trpinja	Branko Ančić i Eli Pijaca Plavšić	4,84
3.	Obrazovanje protiv korupcije	18. i 19. 6. 2013. Borovo Naselje	Branko Ančić	4,88
4.	Osnovni trening medijacije	25. i 26. 9. 2013. Drenovci	Ana Karlović i Ana Šimić	4,81
5.	Edukacija o Europskoj uniji	14. i 15. 11. 2013.	Domagoj Morić i Tamara Puhovski	4,70

Dojmovi sudionika:

Svaka čast, seminar postaje sve bolji, iako je već pri prvom susretu bio izrazito kvalitetan, bravo!

Hvala na trudu pri prenošenju znanja. Radite odgovoran i kompleksan posao i zasigurno je to i hrabar čin upustiti se u takvu vrstu posla. Lijep pozdrav, hvala!

Savršene su sve radionice, slabih strana nema jer je i praktični i teorijski dio savršeno izbalansiran. Svaka čast! Hvala na profesionalnosti i ljubaznosti tijekom svih mjeseci usavršavanja!

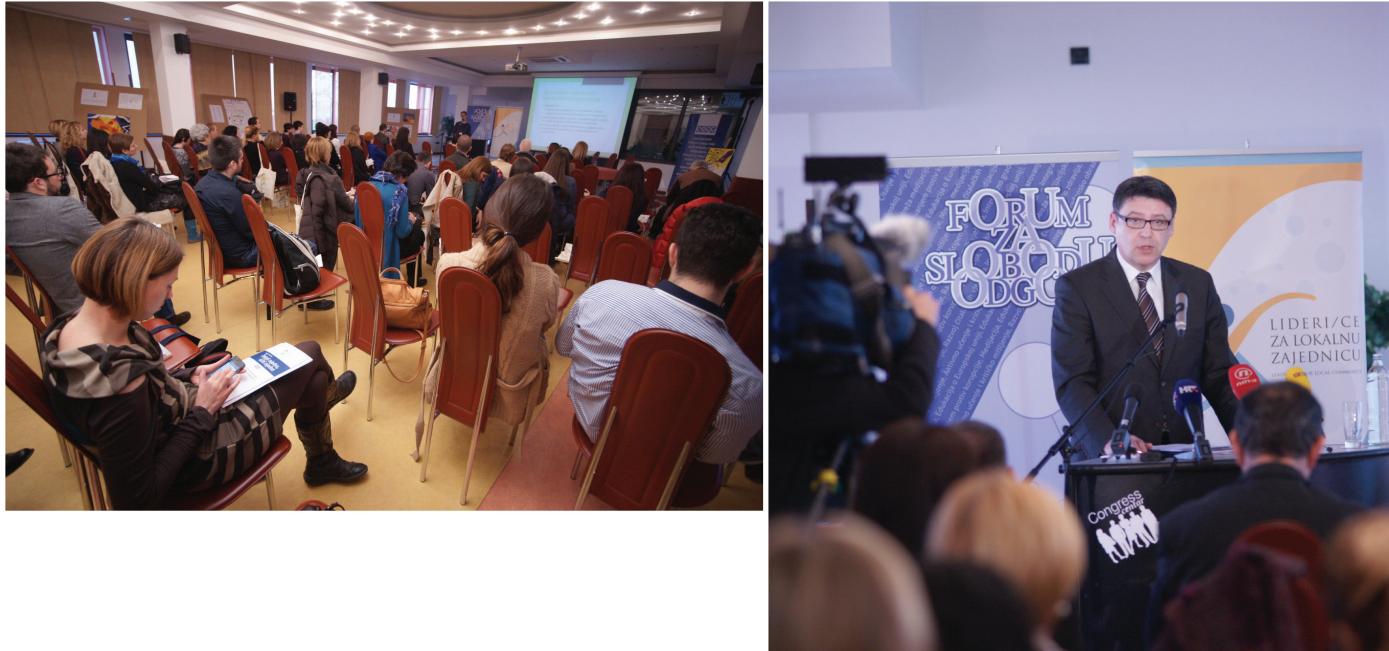

Završna aktivnost projekta bila je konferencija održana u Vukovaru, 13. prosinca 2013. godine pod nazivom „Održivost podijeljenog obrazovanja”. Na konferenciji su govorili:

- Željko Jovanović, ministar znanosti, obrazovanja i sporta,
- Dragica Holoker-Radumilo, pročelnica Upravnog odjela za društvene djelatnosti, zdravstvo, socijalnu skrb, branitelje i nacionalne manjine Grada Vukovara,
- Saša Milošević, zamjenik predsjednika Srpskog narodnog vijeća,
- Tin Gazivoda, savjetnik Mreže fondacija Otvoreno društvo za Hrvatsku,
- Lana Jurko, izvršna direktorica Network of Education Policy Centers,
- Vesna Mihoković Puhovski, predsjednica Forum za slobodu odgoja,
- Vinko Filipović, ravnatelj Agencije za odgoj i obrazovanje,
- Nada Jakir, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta,
- Ivana Milas, Nansen dijalog centar, Osijek,
- Martina Horvat, GONG, Zagreb,
- Marko Kovačić, Network of Education Policy Centers,
- Linda Curika, Centre for Public Policy Providus, Latvija

Konferencija je okupila preko 120 sudionika koji su u atmosferi dijaloga razgovarali o jedno vrlo osjetljivoj temi za obrazovni sustav. Posebna je potpora dana uvođenju Građanskog odgoja i obrazovanja u obrazovni sustav, kao i projektu „Nova škola” koji provodi Nansen dijalog centar iz Osijeka. Nadalje, na konferenciji je predstavljeno i istraživanje koje je provedeno u sklopu projekta „Lideri/ce za lokalnu zajednicu”. Osim sudionika koji su prisustvovali konferenciji, preko 120 osoba je pratilo konferenciju preko prijenosa na Internetu. Konferencija je, isto tako, bila odlično pokrivena od strane medija, te je dobila značajan medijski prostor.

31

Odnosi s javnošću u obrazovanju

U studenome 2013. godine, održan je prvi seminar stručnog usavršavanja "Odnosi s javnošću u obrazovanju" na kojem su sudjelovali nastavnici i stručni suradnici iz osnovnih i srednjih škola s područja Grada Zagreba. Na seminaru su nastavnici i stručni suradnici učili tehnike i alate odnosa s javnošću koje mogu primijeniti u svom svakodnevnom radu, kao i načine kako postići bolju vidljivost svoje škole i školskih akcija u zajednici.

Seminar je obuhvatio teme komunikacije, izrade komunikacijskog plana, pisanja objave za medije, upravljanja društvenim mrežama te komunikacije s medijima. Evaluacije su pokazale kako je škola-ma ova edukacija izrazito potrebna i nužna. Osim toga, putem evaluacije su se ocjenjivali različiti aspekti treninga te su ocjene (na skali od 1 do 5) pokazale da su teme relevantne za škole te su pokazale da je program metodološki dobro osmišljen, a sveukupna ocjena treninga bila je 4,9.

Tijekom 2014. godine, uz potporu Zagrebačke županije, Forum će organizirati jednu grupu seminara „Odnosi s javnošću u obrazovanju” za ravnatelje osnovnih i srednjih škola, a planira se pokrenuti i otvorena seminarska grupa za sve zainteresirane.

Rane odgojno-obrazovne intervencije temeljene na pokazateljima uspješnosti

ne na pokazateljima uspješnosti (*Evidence Based Early Educational Interventions*) od 22. kolovoza 2014. godine.

Projekt se provodi u partnerstvu sa 6 osnovnih škola na području pet županija Republike Hrvatske: Osnovna škola „Gvozd”, Vrginmost; Osnovna škola „Matija Gubec”, Cernik; Osnovna škola „Josip Matoš”, Vukovar; Osnovna škola „Josip Kozarac”, Vinkovci; Osnovna škola „Ljudevit Gaj”, Osijek, Osnovna škola „Đuro Ester”, Koprivnica.

Glavni cilj projekta je razvoj ranih odgojno-obrazovnih intervencija koje će omogućiti jednake obrazovne mogućnosti za učenike s problemima u ponašanju.

Istraživanje fenomenologije problema u ponašanju djece rane školske dobi, učenika od 7 do 11 godina, prvi je korak u provedbi projekta. Uzorak učenika po svojim osnovnim obilježjima relevantan je za daljnje analize te omogućuje sjecanje uvida u fenomenološke aspekte problema u ponašanju djece rane školske dobi u različitim socio-demografskim okruženjima. Upitnicima za učitelje i upitnicima za učenike nastojalo se obuhvatiti relevantna ponašanja za socijalno funkciranje učenika u školskom okruženju, a koja je moguće procijeniti opažanjem. Istraživanje je objavljeno u *online publikaciji* pod nazivom „**Problemi u ponašanju djece rane školske dobi**” koju su izradile prof dr. Dejana Bouillet, i doc. Dr.sc. Tea Pavin Ivanec, vanjske stručnjakinje s Učiteljskog fakulteta u Zagrebu.

Slijedeća aktivnosti je bila Istraživanje prednosti, nedostataka, mogućnosti i poteškoća u prevenciji problema u ponašanju učenika tehnikom SWOT analize u kojoj su sudjelovali cijeli kolektivi partnerskih škola. Na temelju zaključaka definirani su zajednički prioritetni ciljevi za postojeću školsku godinu u odnosu na rad s učenicima koji su identificirani kao učenici s problemima u ponašanju. Na temelju dobivenih rezultata i detektiranja problema i potreba, razvijen je seminar „**Razvoj kompetencija za odgoj i obrazovanje učenika s problemima u ponašanju**” koji obuhvaća segmente: razvoj sposobnosti suradničkog i timskog rada, razvoj sposobnosti savjetodavnog rada, prevencija i tretman problema u ponašanju učenika te vođenje induciranih intervencija. Na seminaru su sudjelovali školski timovi koji su zaduženi za provedbu projektnih aktivnosti i implementaciju intervencija. Timovi, od pet sudionika, se sastoje od koordinatora, nastavnica, stručnih suradnika i asistenta iz svih partnerskih škola,

Također, u svakoj školi je održan Osnovni seminar medijacije, kako bi se nastavnici educirali i osnažili u području nenasilne komunikacije, načinima i stilovima rješavanja sukoba, te se upoznali s koracima i vještinom u postupku medijacije, te samim procesom medijacije. Educirano je 149 nastavnika i stručnih suradnika iz svih partnerskih škola.

Sve navedene aktivnosti su priprema za središnju aktivnost: uključivanje identificiranih učenika u intervencije koje će se provoditi kroz 6 mjeseci. U program će se uključiti i obitelji učenika, s ciljem jačanja suradnje između škole i roditelja. Projekt traje do 21. veljače 2015. godine, kada će se održati konferencija u Vukovaru, na kojoj će biti predstavljeni rezultati, zaključci i smjernice za budućnost te podijeljene publikacije o provedbi cjelokupnog projekta.

Uz finansijsku potporu Europske unije kroz IV komponentu IPA programa „Razvoj ljudskih potencijala“ unutar darovnice „Integracija skupina u nepovoljnem položaju u redoviti sustav obrazovanja“ Forum za slobodu odgoja provodi projekt pod nazivom **Rane odgojno-obrazovne intervencije temeljene na pokazateljima uspješnosti**

Razvoj kurikulske kulture: osnaživanje škola za razvoj i implementaciju školskog kurikuluma

Nositelj projekta je Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja, dok je Forum partner na projektu financiranog u okviru IPA 2010 programa. Projekt je započeo 19. kolovoza 2013., a traje do 18. veljače 2015.

Cilj ovog projekta je osnažiti dionike obrazovnog sustava za djelotvoran razvoj, implementaciju i evaluaciju školskih kurikuluma u obveznom obrazovanju. Kako razvoj i primjena školskih kurikuluma u školama prepostavljuju sinergijsko djelovanje širokog kruga obrazovnih aktera, ovaj će projekt svojim aktivnostima obuhvatiti brojne relevantne dionike u obrazovanju – predstavnike nadležnih agencija, školske ravnatelje, učitelje, nastavnike i stručne suradnike. U projekt će biti uključeno 60 škola iz 10 županija (Koprivničko-križevačka, Ličko-senjska, Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Sisačko-moslavačka, Splitsko-dalmatinska, Šibensko-kninska, Vukovarsko-srijemska, Zagrebačka i Grad Zagreb).

Očekivani rezultati projekta odnose se na educiranje nastavnika iz uključenih škola za razvoj školskih kurikuluma koji su prilagođeni okruženju same škole te prenošenje stečenih iskustava na škole koje nisu bile izravno uključene u projekt.

Projektna aktivnosti podijeljene su na:

PREDSTAVLJANJE PROJEKTA - Projekt će biti prezentiran predstavnicima obrazovnog sustava (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Agencija za odgoj i obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, udruge ravnatelja osnovnih škola). Projektne aktivnosti bit će izravno usmjerene na 30 predstavnika agencija i 250 ravnatelja. Ravnatelji će nakon prezentacije projekta moći nominirati svoju školu za sudjelovanje u projektu.

TRENING ZA TRENERE - Za provođenje edukacije o razvoju i implementaciji školskih kurikuluma u okviru projekta će se obrazovati 40 trenera. Treneri će se birati između kandidata koji imaju iskustva u educiranju ravnatelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u školama. Odabrani kandidati proći će četverodnevni trening o pristupima razvoju i primjeni školskog kurikuluma. Ekspertni tim iz Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu vodit će trening za trenere te provoditi daljnju superviziju njihovog rada.

TRENING ZA UČITELJE, NASTAVNIKE I ŠKOLSKE SURADNIKE - Svaka od 60 izabralih škola nominirat će 3 predstavnika u tim za razvoj i implementaciju školskog kurikuluma. Članovi tima aktivno će sudjelovati u osmišljavanju i provođenju školskih kurikuluma, polazeći od potreba i interesa učenika svoje škole te lokalne zajednice u kojoj se škola nalazi. Školski timovi proći će trodnevni trening o pristupima razvoju i primjeni školskog kurikuluma, a u svom će dalnjem radu na razvoju školskog kurikuluma biti praćeni od strane educiranih trenera.

IZRADA MATERIJALA O RAZVOJU, IMPLEMENTACIJI I EVALUACIJI ŠKOLSKIH KURIKULUMA - Mrežna stranica (www.skolskikurikulum.com.hr) služit će kao osnovno mjesto informiranja o projektu i repozitorij materijala. Stranica će sadržavati informacije o projektu te različite materijale poput priručnika za trenere, priručnika za školske timove za razvoj i implementaciju školskih kurikuluma i evaluacijskih obrazaca. Mrežna stranica također će nuditi mogućnost e-savjetovanja.

ZAVRŠNA KONFERENCIJA - Svi sudionici projekta okupit će se na završnoj konferenciji. Na njoj će se sažeti postignuti rezultati i odrediti smjernice za daljnji rad na razvoju kurikulumske kulture te diseminaciju projektnih aktivnosti i materijala, s posebnim naglaskom na uključivanje škola koje nisu bile dio projekta.

2. STRUČNJACI KOJI RADE S DJECOM I MLADIMA

34

Forum za slobodu odgoja | Godišnji izvještaj 2013.

OBITELJSKA MEDIJACIJA

Obiteljska medijacija je postupak rješavanja obiteljskih sporova izvan suda, uz posredovanje treće, neutralne osobe. Mogućnost sporazumnog rješavanja posljedica razvoda putem obiteljske medijacije dugoročno utječe na kvalitetu odnosa između roditelja i djece nakon razvoda. No, medijacija nije korisna samo tijekom postupaka razvoda braka, već je i nezaobilazan alat socijalnih radnika i drugih stručnjaka koji rade s mladima žrtvama i počiniteljima nasilja.

„Obiteljska medijacija: povećanje kompetencija stručnjaka u sustavu socijalne zaštite

Forum za slobodu odgoja se, uz podršku Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba, aktivno uključio u izgradnju kompetencija stručnjaka u sustavu socijalne zaštite, s posebnim naglaskom na medijaciju u radu s djecom, mladima i obiteljima.

U siječnju 2013. održana je konferencija „Učinkovito upravljanje sukobima u sustavu socijalne zaštite djece i mlađih“ na kojoj je sudjelovalo 90 gostiju – stručnjaka ustanova socijalne zaštite koje skrbe o djeci i mladima te predstavnici relevantnih institucija. Predstavljeni su rezultati projekta te razmotrene prednosti i poteškoće u primjeni medijacije kao metode nenasilnog rješavanja sukoba.

Projekt pod nazivom „**Obiteljska medijacija: povećanje kompetencija stručnjaka u sustavu socijalne zaštite**“, provodio se **od lipnja 2013. do siječnja 2014. g.** u partnerstvu s **Centrom za socijalnu skrb Zagreb, Hrvatskom udrugom za mirenje te udrugom Na drugi način**. Projekt je bio namijenjen stručnim suradnicima i suradnicama u centrima za socijalnu skrb, centrima za odgoj i obrazovanje, domovima za odgoj djece i mladeži s područja Grada Zagreba.

Razmjenom iskustava i temeljem utvrđenih potreba djelatnika u socijalnoj skrbi, do kojih se došlo provođenjem upitnika u 2012. godini, kreirani su stručni programi rješavanja sukoba i obiteljske medijacije u suradnji sa stručnjacima iz partnerskih organizacija. S dr. sc. Srđanom Štimcem izmiriteljem i predsjednikom udruge Hrvatska udruga za mirenje kreiran je **Osnovni program medijacije** za manje iskusne i nove djelatnike Centara za socijalnu skrb Zagreb.

Kreiran je i **Napredni program obiteljske medijacije** u suradnji s Vlastom Grgec-Petroci, diplomiranim socijalnom radnikom, za djelatnike socijalne zaštite koji žele usavršiti postupak i vještine vođenja medijacije.

Programi su zamišljeni kao kombinacija predavanja, radionica, grupnog rada, razmjene iskustava i primjera dobrih praksi te diskusija o problemima s kojima se djelatnici svakodnevno susreću u svome radu. U sklopu Osnovnog programa medijacije medijacija je predstavljena u kontekstu razvoja i primjene u Hrvatskoj i svijetu, s posebnim naglaskom na obiteljsku medijaciju, njena obilježja te područja primjene.

U Naprednom programu obiteljske medijacije u fokusu je medijacija tijekom razvoda kojom su se djelatnici dodatno osnažili s obzirom na to da su njihova ciljna skupina između ostalog i obitelji koje se nalaze u iznimno teškim situacijama razvoda.

Grupa koja je završila napredni seminar nastavila je s mjesečnim sastancima i doedukacijama na kojima su se primjenjivale supervizijske tehnike kao što su reflektiranje, grupni rad, kreativne tehnike, igranje uloga, diskusije.

Tijekom doedukacija, grupa je iznosila vlastite slučajeve iz prakse, sudionici su vježbali na konkretnim slučajevima i primjerima te dijelili iskustva i izazove u primjeni.

Interesi za seminare su bili jako veliki (preko 40 prijava za svaku grupu, koja bi optimalno trebala iznositi 18-22 sudionika), što dovodi do zaključka da su djelatnici itekako zainteresirani za stručno usavršavanje te da im je potrebna kontinuirana podrška, a jedan od pokazatelja su i visoke ocjene seminara: sudionici su seminare ocijenili ukupnom ocjenom 4,5 na skali od 1 do 5.

„Možemo to riješiti – zajedno! Podrška roditeljima u Koprivničko-križevačkoj županiji”, uz potporu Ministarstva socijalne politike i mladih

U suradnji s Centrom za socijalnu skrb Križevci i uz finansijsku podršku Ministarstva socijalne politike i mladih održan je Osnovni trening iz medijacije za djelatnike

iz sustava socijalne skrbi s područja Koprivničko–križevačke županije.

Projekt ima za cilj pružanje stručne obuke u području medijacije prilikom razvoda – stručnjacima u sustavu socijalne skrbi, ali i podrške te savjetovanja direktno roditeljima koji prolaze proces razvoda.

MEĐUNARODNI SEMINARI U SKLOPU PROGRAMA „MLADI NA DJELU”

U 2013. Forum je nastavio osmišljavati, organizirati i provoditi internacionalne treninge za mlade i osobe koje rade s mladima u neformalnom obrazovanju.

„Glazba i pjevanje kao medij rada s mladima – razvoj glazbenih vještina osoba koje rade s mladima”, uz potporu programa Europske unije „Mladi na djelu”

Projekt je započeo u studenom 2012. godine i trajao do kolovoza 2013. godine. Ostvarena je suradnja s partnerskim organizacijama iz devet europskih zemalja (Rumunjska, Turska, Nizozemska, Španjolska, Estonija, Bugarska, Mađarska, Litva, Italija) koje se bave mladima. U tom razdoblju, u dogovoru s vanjskim stručnjakom, formiran je program obuke s ciljem razvoja kapaciteta i glazbenih vještina osoba koje rade s mladima kako bi oni unaprijedili svoj rad u matičnim zemljama. U prvom dijelu 2013. godine provedene su pripremne aktivnosti neophodne za održavanje treninga za osobe koje rade s mladima – osmišljavanje i širenje svih informacija o treningu, odabira sudionika, planiranju njihovog dolaska, posjetom ustanovama i procjenom njihovih kapaciteta zbog bolje organizacije treninga. Središnja aktivnost projekta – trening na Krku – održana je krajem travnja i početkom svibnja. U razdoblju do kolovoza 2013. obavljen je niz završnih evaluacijskih i follow up aktivnosti.

„Aktivnost i vidljivost II – od osobne do javne komunikacije”, uz potporu programa Europske unije „Mladi na djelu”

Ospozobljavanje „Aktivnost i vidljivost II – od osobne do javne komunikacije” održano je od 25. kolovoza do 2. rujna 2013. godine u Crikvenici i okupio je 30 osoba koje rade s mladima iz sedam europskih zemalja - Hrvatske, Grčke, Češke, Estonije, Latvije, Italije i Rumunjske, financiran sredstvima Europske komisije, preko programa Mladi na djelu.

Na treningu je svaki od sudionika učio kako unaprijediti svoje vještine vezane uz interpersonalnu, intrapersonalnu i javnu komunikaciju, a sve to mogu primijeniti u radu s mladima, ali i u radu svoje organizacije. Na treningu su sudionici uvježbavali i stjecali nova znanja i vještine iz područja medija, odnosa s javnošću, osobne komunikacije i aktivizma. Sudionici su također dobili i vještine kojima će moći mlade potaknuti na aktivan građanski angažman kroz organizaciju konkretnih akcija u svojim lokalnim zajednicama. Samim time, osobe koje rade s mladima sve naučeno mogu prenijeti na mlade i na taj način mladi postaju inicijatori društvenih promjena u svojim lokalnim zajednicama.

Potrebno je napomenuti kako je ovaj trening nastavak uspješnog treninga provedenog 2012. godine koji je okupio niz stručnjaka koji rade s mladima. Na taj način, FSO je omogućio gotovo 60 osoba koje rade s mladima iz 17 zemalja da usvoje nova znanja i vještine iz područja javne komunikacije.

Također, tijekom početka 2014. godine, izdat će se i publikacija „Activity and Visibility II – Sharing Your Great Stories with Others” koja daje odgovore na pitanja: kako napisati članak za novine, kako postići bolju vidljivost u zajednici, koje tehnike organizacije mogu koristiti? Osim toga, u publikaciji se nalaze medijski prilozi napravljeni od strane sudionika. Članci sadrže razmišljanja i istraživačke radove sudionika treninga na teme vezane uz mlade i društvene mreže, prava životinja, mlade u krizi, obrazovanju mlađih, ali i mogućnosti uvođenja eura kao valute u Hrvatsku.

Kvalitetu treninga prepoznali su i sudionici/ce, koji su treningu dali ocjenu 4,3 (na skali od 1 do 5) i na taj način ocijenili sve aspekte treninga. Međutim, u narativnim evaluacijama je vidljivo još veće zadovoljstvo sadržajem treninga, atmosferom te kvalitetnom organizacijom. U nastavku donosimo nekoliko evaluacija:

„Najviše mi se svidjelo to što sam poboljšala svoje vještine, rad s ljudima, atmosfera je bila odlična, a dobila sam i nova znanja o osobnoj i javnoj komunikaciji. Postala sam svjesnija svoje neverbalne komunikacije, na koji način napraviti svoje ideje vidljivima, kako unaprijediti svoje komunikacijske vještine te vidjela kako osobe koje rade s mladima iz drugih zemalja rade s mladima. Trening je bio odlična ideja!“

„Ovo je bila jako zanimljiva tema, imali smo veliku podršku od strane organizatora, a neke praktične vježbe su bile vrlo zanimljive i pružile mi dobre savjete i ideje.“

„Hvala vam puno na divnom treningu! Sretni smo što smo vaši partneri!“

3. SURADNJA S DOMAĆIM I MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA I INICIJATIVAMA

Međunarodne suradnje

3.1. Reading and Writing for Critical Thinking International Consortium

37

Na međunarodnoj razini, FSO je član međunarodne organizacije *Reading and Writing for Critical Thinking International Consortium*. Forum je u 2013. u okviru suradnje s RWCT IC započeo dva zanimljiva projekta koja će većini svojih aktivnosti imati u 2014. godini:

- **RWCT Impact Assessment:** projekt kojeg financira Fondacija Otvoreno bdrushtvo s ciljem ispitivanja utjecaja programa Čitanje i pisanje za kritičko mišljenje u različitim zemljama. Istraživanje će se u 2014. godini odvijati u Hrvatskoj. Radi se o kvalitativnom istraživanju koje za cilj ima ispitati utjecaj programa na razvoj školske kulture te općenito utjecaj na demokratičnost škole. Istraživanje će u Hrvatskoj provoditi Vesna Puhovski i Ana žnidarec Čučković.
- **Učenjem do kvalitetnijeg mentorstva, Grundtvig:** u okviru Programa za cjeloživotno učenje, potprogram Grundtvig, Forum za slobodu odgoja je partner u dvogodišnjem projektu pod nazivom „**Učenjem do kvalitetnijeg mentorstva**“ (*Learning to be a good mentor*). Nositelj projekta je nevladina organizacija **Consortiu International LSDGC** iz Rumunjske. Na projektu još sudjeluju partnerske organizacije iz Švicarske, Njemačke, Litve, Italije, Norveške i Slovačke. Projekt - koji je započeo 01. kolovoza 2013. godine i traje do 30. rujna 2015. godine – se fokusira na osobu mentora u različitim kontekstima u kojima je osoba mentora primjenjiva (npr. u obrazovanju odraslih, obrazovanju djece i adolescenata). Glavni cilj je pripremiti pedagoške i ljudske resurse kako bi se formirali efektivni mentorski programi koji će uključiti odrasle osobe u nepovoljnem položaju kao što su umirovljenici, studenti, nezaposleni i migranti. Svaki partner će razviti mentorski program uzimajući u obzir potrebe i različitosti ciljne skupine kako bi odrasli osvijestili važnost vlastitih uloga kao „vodiča“ za druge ljudi, vrednovati sebe i svoje kapacitete te dati važan doprinos društvu u kojem žive. Kao podloga u razvoju mentorskih programa preuzet je model partnerske organizacije MUNTERwegs iz Švicarske. Ovaj mentorski model prikuplja djecu u starosti od 5 do 11 godina te ih spaja sa odraslim mentorima. Svi mentori su ujedno i volonteri, a većina njih su stariji građani sa različitim stručnim podlogama. Cilj MUNTERweg modela je dati pozitivni primjer kroz razvijanje osobnog odnosa te tako jačati djetetovo samopouzdanje, potencijal i sposobnosti. Za mentora ovakav odnos nudi jedinstveno razumijevanje društvene, kulturne, etničke kao i generacijske raznolikosti. Također pruža zanimljiv uvid suradnje komplementarnih institucija kao što su škole, osposobljavanja nastavnika, obrazovnih vlasti, terapeuta, nevladinih organizacija i slično. Projektne aktivnosti sastoje se od analize postojećih mentorskih programa u partnerskim zemljama, razvoj zajedničkog okvira i smjernica za programe usmjerene treningu i poboljšanju uloge mentora i njihovih trenera, razvoj osam prilagođenih trenerskih programa s obzirom na specifičnosti i potrebe svake partnerske zemlje, period provedbe navedenih programa, razvoj zajedničke online publikacije sa rezultatima i analizama provedbe projekta koji će biti diseminirani svim relevantnim i zainteresiranim dionicima kako bi mogli nastaviti rad u svojim sredinama na modelima mentorskih treninga.

3.2. Mreža centara za obrazovne politike (Network of Education Policy Centers – NEPC)

Aktivnosti Foruma za slobodu odgoja unutar Mreže centara za obrazovne u 2013. godini su bile fokusirane oko dva projekta.

38

Forum za slobodu odgoja | Godišnji izvještaj 2013.

U 2013. godini završena je provedba najvećeg dijela aktivnosti na projektu „Lideri/ce za lokalnu zajednicu”. Najvažniji događaj na projektu bila je završna konferencija održana u Vukovaru, 13. prosinca 2013. godine na kojoj se razgovaralo o podijeljenom obrazovanju i obrazovanju nacionalnih manjina. Na konferenciji je sudjelovalo niz predstavnika različitih obrazovnih dijonika: ministar znanosti, obrazovanja i sporta, ravnatelj Agencije za odgoj i obrazovanje, te predstavnici županijskih i gradskih vlasti. Kroz konferenciju je prošlo preko 120 osoba, a pratilo ju je preko online prijenosa isto tako preko 120 osoba.

U travnju je potpisana ugovor o provedbi projekta „Obrazovanje protiv korupcije” gdje je Mreža centara za obrazovne politike zadužena za provedbu aktivnosti istraživanja o percepciji male korupcije i neetičnog ponašanja u srednjim školama. Isto tako, odražen je trening za partnera na projektu, ravnatelje i predstavnike županijskih obrazovnih vlasti gdje je NEPC osigurao sudjelovanje UNESCO-ve stručnjakinje u području borbe protiv korupcije gđe. Muriel Poisson.

Direktor razvoja i programa Mario Bajkuša je i tijekom 2013. godine sudjelovao u radu Upravnog odbora Mreže kao član, a izvršna direktorka Eli Pijaca Plavšić je imala izlaganje na Ljetnoj školi Mreže o inovativnim nastavničkim tehnikama.

3.3. Europski Forum za slobodu odgoja (European Forum for Freedom in Education - EFFE)

Članstvo u Europskom Forumu za slobodu odgoja nastavilo se i u 2013. godini, a Predsjednica FSO-a Vesna Mihoković Puhovski i dalje je članica Upravnog odbora te je sudjelovala na sastancima i u inicijativama EFFE-a.

3.4. SIRIUS Network: Education of Children with Migrant Background

Početkom 2012. FSO je postao partner na projektu **SIRIUS Network: Education of Children with Migrant Background**. **SIRIUS** je mreža Europskih politika o obrazovanju djece i mladih migrantskog porijekla, trogodišnji projekt (2012.-2014.) koji je financiran od Europske komisije u sklopu programa *Lifelong Learning*. Nositelj projekta je Autonomous University iz Barcelone, a cilj projekta je suočiti se sa izazovima koji vode do poboljšanja edukacijskih mjera, te omogućiti djeci i mladima migrantskog podrijetla kvalitetno obrazovanje i integraciju u društvo. SIRIUS promiče razvoj snažne profesionalne zajednice učenja diljem Europe kako bi transformirali obrazovanje djece i mladih migrantskog podrijetla u Europskoj uniji. Obrazovanje koje pruža škola nije dovoljno kako bi se promicao puni razvoj građana u kompleksnim društвima Europe. Stoga je potrebno razmotriti i neformalno obrazovanje vezano za zajednicu, kao i odnosi na relaciji škola – zajednica. U 2013. godini aktivno kao partneri SIRIUS mreži priključili su se i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta te Agencija za odgoj i obrazovanje.

Iako mreža SIRIUS nastoji promicati bolju primjenu politike za proces cjeloživotnog učenja, što obuhvaća predškolsko, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, obrazovanje odraslih i fakultetsko obrazovanje, pažnja je usmjerena na primjenu politike, školovanje i obrazovnu potporu.

SIRIUS mreža ima 15 nacionalnih partnera od kojih je i jedan partner Hrvatska, odnosno Forum za slobodu odgoja u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta.

Projektne aktivnosti u 2013. godini uključivale su:

- provođenje kvalitativnog istraživanja o obrazovnim praksama i politikama vezanim uz obrazovanje djece i mlađih migrantskog podrijetla (fokus grupe, intervju) kao i pisanje izveštaja.
- Studijske posjete, stručna usavršavanja, razmjene iskustava i dobrih praksi
- Sudjelovanje na sastancima SIRIUS mreže (travanj i listopad 2013.)
- Umrežavanje s domaćim i međunarodnim institucijama i organizacijama.
- Organizaciju nacionalne konferencije „Obrazovanje djece migrantskog podrijetla“ u listopadu 2013.

Najznačajnija aktivnost u 2013. godini bila je organizacija konferencije pod nazivom „Obrazovanje djece migrantskog podrijetla“ koju je Forum organizirao u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje te Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta 3. listopada 2013. Konferencija je bila podijeljena na tri dijela i uz pomoć stručnjaka i praktičara, dao se pregled okvira obrazovne politike vezane uz obrazovanje migranata, predstavili su se rezultati istraživanja provedenog u sklopu projekta te su se čula iskustva i primjeri dobre prakse nastavnika, nastavnica te predstavnika/ca organizacija civilnog društva o njihovom radu na obrazovanju migranata. Treći i završni dio konferencije bio je organiziran kroz rad u tri paralelne skupine koje su za cilj imati prijedloge aktivnosti koje su prioritetne za ovu temu te koje bi se u budućnosti, zajedničkim naporima, moglo pretvoriti u projekte temeljene na analizi potreba korisnika i korisnica. Na konferenciji je sudjelovalo oko 80 stručnjaka i stručnjakinja iz ovog područja.

3.5. Strategija održive energije za Jugoistočnu Europu

South East Europe
Sustainable Energy
Policy

Tijekom 2013. godine, Forum za slobodu odgoja aktivno je započeo s implementacijom projekta Strategija održive energije za Jugoistočnu Europu (eng. The South East Europe Sustainable Energy Policy – SEE SEP), čiji je

40

Forum za slobodu odgoja | Godišnji izvještaj 2013.

nositelj Fondacija Mreža za promjene jugoistočne Europe iz Sarajeva, a partneri u Hrvatskoj su Forum za slobodu odgoja i Društvo za oblikovanje održivog razvoja.

Strategija je osmišljena kako bi se izazovi neodrživih izvora energije premostili te kako bi se povećala svijest građana o energetskoj učinkovitosti. Doprinos projekta bit će u osnaživanju organizacija civilnog društva i građana za aktivniji utjecaj na politike i prakse prema poštenijoj, čišćoj i sigurnijoj energetskoj budućnosti regije. Koristeći posebne alate za energetsko modeliranje i izradu scenarija, SEE SEP mreža će predložiti alternativnu strategiju održive energije JI Europe, nadopunu postojeće (umjesto izrade novih) izvješća, studija i strategija. Kroz strateško zagovaranja i praćenja, SEE SEP mreža će raditi na podizanju svijesti o utjecaju trenutne energetske politike nasuprot alternativne, nisko ugljične, održivog politike za građane i njihove buduće generacije.

Forum je u sklopu projekta bio zadužen da ključne segmente projekta prilagodi javnosti, iskommunicira ključnim dionicima te široj javnosti. Tijekom prošle godine, organizirana je kontinuirana kampanja kojoj je cilj bio podići svijest javnosti o obnovljivim izvorima energije. Tako je, uz zagovaranje prema lokalnim samoupravama i ministarstvima zaduženima za ova pitanja, kampanja uključivala i javna događanja. U rujnu je organizirana konferencija za predstavnike organizacije civilnog društva o EU fondovima i energetskoj učinkovitosti, pripremljena je publikacija „Više energetske učinkovitosti, manji računi za energiju”, a napravljena je i publikacija o utjecaju međunarodnih finansijskih institucija i njihovom utjecaju na održive izvore energije. Osim toga, napravljena je široka kampanja koja je uključivala medijske istupe o projektu, oglase u tiskanim medijima, plakate po gradu te je napravljena infografika o obnovljivim izvorima energije koja je promovirana putem društvenih mreža.

Suradnje na domaćim projektima

CLICK: Povećanje razumijevanja klimatsko-energetske politike Europske unije i njenog utjecaja na svakodnevni život)

U 2013. godini započeta je provedba projekta CLICK: Povećanje razumijevanja klimatsko-energetske politike Europske unije i njenog utjecaja na svakodnevni život. Nositelj projekta je Društvo za oblikovanje održivog razvoja (DOOR), a Forum za slobodu odgoja je partner na projektu zajedno s Društvom FOCUS iz Slovenije.

Projekt CLICK financira Europska unija putem program IPA INFO 2012, a provodit će se osamnaest mjeseci, počevši od srpnja 2013. Osnovni cilj projekta je podizanje općeg razumijevanja klimatsko-energetske politike EU i njenog utjecaja na svakodnevnicu, prije i po pristupanju Hrvatske Europskoj uniji. Specifični ciljevi su: informirati javnost o promjenama koje proizlaze iz primjene klimatsko-energetske politike, potaknuti javnu debatu na temu klimatsko-energetske politike, povećati vidljivost projekata financiranih iz EU sredstava koji se bave tematikom vezanom uz klimatske promjene, te informirati i educirati potencijalne korisnike EU sredstava o mogućnostima provedbe projekata vezanih uz energetiku i klimatske promjene.

Forum je nositelj dijela aktivnosti promocije putem društvenih mreža, te dijela aktivnosti informiranja zaintersirane javnosti. Putem te projektne Facebook stranice odrađeno je online

istraživanje o interesu javnosti za dokumentarne filmove koje žele vidjeti na info danima koji će se održati na projektu. Odabran je film „Doba gluposti“ redatelja Franny Armstronga, a film se bavi pogledom u budućnost i kakva će ona biti ukoliko se nešto ne promjeni u ljudskom odnosu prema prirodi. Također, Forum ima zadatak organizirati u svibnju 2014. natječaj za likovno-fotografske radove za koje će se moći prijaviti djeca i mladi iz vrtića te osnovnih i srednjih škola. Na kraju, u skopu projekta odlučeno je uključiti i srednjoškolce kroz debate na teme vezane uz projekt.

Zagovaračke inicijative

3.6. Platforma 112

Platforma 112 neformalna je koalicija organizacija za zaštitu i promociju ljudskih prava u Hrvatskoj, okupljena povodom praćenja stanja ljudskih prava i vladavine prava u kontekstu završetka pregovora Republike Hrvatske s Europskom unijom koja zahtijeva drugačiju Hrvatsku - Hrvatsku u kojoj je vladavina prava uporiše djelovanja pojedinaca, institucija i političke elite.

Uoči parlamentarnih izbora krajem 2011.godine, Platforma 112 je strankama i nezavisnim listama uputila poziv da se prije izlaska građana i građanki na birališta javno očituju po svakome od navedenih 112 zahtjeva koje smo na temelju našeg dugogodišnjeg djelovanja i iskustva izdvojili u pet prioritetnih, međusobno povezanih, područja kao što su: Stabilne, odgovorne i demokratične institucije vlasti i jednak pristup pravdi; Kvaliteta demokracije; Borba protiv korupcije i javni interes; Ravnopravnost i dostojanstvo svih ljudi; Nasljeđe rata, suočavanje s prošlošću i izgradnja mira.

FSO se aktivno uključio u rad Platforme 112 u dijelovima zahtjeva vezanih za obrazovanje te sudjeluje u pisanju izvještaja o provođenju zahtjeva (njih 112) i napretku u provedbi koji se 2 puta godišnje šalje Vladi RH.

3.7. Inicijativa za uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u škole

FSO je od kraja 2011. aktivno uključen u inicijativu za uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u škole u RH. Cilj ove inicijative je sustavno uvođenje i kvalitetna implementacija građanskog odgoja u škole koji svakako treba obuhvatiti sve 4 komponente odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo : politički sustav i političko opismenjavanje, ljudska prava i zaštita ljudskih prava, odgoj za mir i nenasilje te učenje o demokratskom građanstvu (integriran sadržaj o interkulturalizmu i osjetljivosti prema različitostima), sukladno konceptu Vijeća Europe, na način koji će svim učenicima omogućiti stjecanje ovih osnovnih znanja i vještina neophodnih za snalaženje u društvu.

U inicijativu je uključeno 20tak organizacija civilnog društva koje se bave ljudskim pravima, demokratizacijom, obrazovanjem i sl. U 2013. godini održano je niz sastanaka Inicijative na kojima su predstavnici FSO-a sudjelovali te se uključili u različite zagovaračke aktivnosti koje su uključivale izradu Polazišta inicijative vezanih uz kvalitetno uvođenje Građanskog odgoja i obrazovanja i sl. Poseban fokus u 2013.godini bio je na eksperimentalnoj provedbi Građanskog odgoja i obrazovanja u 12 škola u Hrvatskoj te planiranju budućih aktivnosti jer je MZOS pred-

udio uvođenje GOO u sve škole u Hrvatskoj od školske godine 2014./2015. Krajem 2013. godine predloženo je da jedan predstavnik FSO-a bude u novo osnovanom Stručnom povjerenstvu za pripremu provedbe građanskog odgoja i obrazovanja koje bi s aktivnostima trebalo započeti u 2014.godini.

3.8. Inicijativa za uvođenje Zdravstvenog odgoja škole

U sklopu Platforme 112 koja okuplja 60 organizacija civilnog društva 2012.godine osnovana je Inicijativa za kvalitetno uvođenje zdravstvenog i spolnog odgoja s predstvincima udruga koje podržavaju uvođenje Zdravstvenog odgoja u osnovne i srednje škole kao i sadržaj kurikuluma koji je donijelo Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta s ciljem informiranja cjelokupne javnosti o sadržaju kurikuluma Zdravstvenog odgoja. Organizacije smatraju izuzetno važnu ulogu obrazovnog sustava da djeci i mladima prenese osnovne informacije i razvije kompetencije koje će pridonijeti očuvanju njihovog zdravlja u različitim područjima – od prevencije nasilja, ovisnosti i drugih rizika do odgovornog seksualnog ponašanja.

Jedan od načina u nastojanju informiranja javnosti o temama Zdravstvenog odgoja, odnosno spornog 4 modula kurikuluma – spolna/rodna ravnopravnost i spolno odgovorno ponašanje je i kreiranje web stranice www.zdravstveniodgoj.hr.

U 2013. godini, s obzirom na javnu raspravu o uvođenju zdravstvenog obrazovanja u škole Forum je bio aktivno uključen u Inicijativu te je aktivno sudjelovao u javnoj raspravi kroz medij-ske istupe, pisanje priopćenja za javnost i sl.

3.9. Koordinacija udruga za djecu

FSO je u 2013.godini bio izuzetno aktivan u radu Koordinacije udruga za djecu. Prije svega to se odnosilo na pripremu Alerativnog izvještaja o dječjim pravima u Hrvatskoj koja će biti prezentirana međunarodnim dionicima u području dječjih prava u 2014.

Također, na Skupštini KUD-a održanoj početkom 2013. voditeljica projekata Forum, Marina Brkić izabrana je u Upravni odbor KUD-a te je na taj način Forum postao još aktivniji član KUD-a.

3.10. Nacionalno vijeće za odgoj i obrazovanje

U studenom 2012. Izvršna direktorica FSO-a Eli Pijaca Plavšić javila se na natječaj za izbor članova i članica Nacionalnog Vijeća za odgoj i obrazovanje, novoustrojenog tijela koje ima za cilj strateški razvijati obrazovni sustav u RH. U prosincu 2012. godine izabrana je za članicu NVOO te je potom i potvrđena od Hrvatskog sabora na tom mjestu. Rad NVOO započeo je u veljači 2014. osnivačkom Sjednicom, a kontinuirano se nastavljao mjesечно Sjednicama kroz cijelu godinu. Kao članica NVOO Eli Pijaca Plavšić je na Sjednicama bila, kao izvjestiteljica uključena u teme Građanskog odgoja i obrazovanja te Zdravstvenog obrazovanja.

3.11. Imenovanje Forum-a akreditiranim ustanovom za mirenje

Ministarstvo pravosuđa imenovalo je Forum za slobodu odgoja **akreditiranom institucijom za mirenje** i provođenje edukacije iz mirenja.

Rješenjem od 22.listopada 2013. Forum je akreditiran za provođenje postupaka mirenja (medijacije) te osnovne i napredne edukacije iz mirenja, čiji polaznici nakon Naprednog programa medijacije mogu postati **akreditirani izmiritelji** pri Ministarstvu pravosuđa.

Broj postupaka mirenja u Hrvatskoj još je uvjek razmjerno malen, javna svijest i informiranost o prednostima mirenja nedostatno su razvijeni, a sustav - sudovi, odvjetnici i pojedine pravne institucije - još razmjerno nespremni za promjene. Ipak, Ministarstvo pravosuđa te brojni stručnjaci slažu se u tome da je potreban značajan pomak i reforma - u smjeru rješavanja sporova izvan sudova (što uključuje i izvansudsku nagodbu, mirenje i druge oblike rješavanja sporova). Pokazuju to i svjetska iskustva te iskustva brojnih pojedinaca i institucija koji su iskusili ili pak provode mirenje. Pomakom čitavog sustava – zakonodavstva, javne svijesti i spremnosti pravnog sustava na promjene, otvorit će se i velik prostor akreditiranim miriteljima da provode postupke mirenja (pri sudovima i/ili izvansudski) te će se s vremenom i u Hrvatskoj formirati profesija – miritelj.

Želja nam je da i prepozнатost Forum-a kao institucije za mirenje i edukaciju iz mirenja pridonese ovim važnim društvenim promjenama.

3.12. Sudjelovanje na dñima otvorenih vrata udruga

Forum za slobodu odgoja u sklopu Dana otvorenih vrata udruga je od 12. lipnja do 14. lipnja 2013. organizirao tri besplatna javna predavanja za sve zainteresirane za rad Forum-a! Na svakom od predavanja prisustvovalo je po 15 sudionika. Teme su bile sljedeće:

- 12. lipnja 2013. g., 13:00 – 14:30 sati: radionica „Growing mindset”
- 13. lipnja 2013. g., 13:00 – 14:30 sati: predstavljanje i rasprava oko rezultata projekta „Lideri/ce za lokalnu zajednicu”
- 14. lipnja 2013. g., 13:00 – 14:30 sati: panel rasprava „Nema krize – izvuci se iz depre i volontiraj!”

4. ORGANIZACIJA

44

Forum za slobodu odgoja | Godišnji izvještaj 2013.

Uredski sastanci – svaka dva tjedna zaposlenici FSO-a organiziraju uredski sastanak na kojem se radi raspored zaduženja te se informira o svim tekućim projektima. Potrebno je napomenuti kako su uredski sastanci prilika da se porazgovara i o različitim akcijama, inicijativama te da se zajednički donesu neke operativne odluke.

Interne edukacije – zaposlenici i volonteri FSO-a jednom u 2-3 mjeseca organiziraju internu edukaciju na neku od aktualnih tema u kojem su pojedinci stručnjaci. Najčešće se to odnosi na projekte u tijeku kako bi se razmijenile informacije i na taj način doobile neke nove ideje za unapređenje projekata.

Zapošljavanje – zahvaljujući nizu novih projekata u 2013.godini Forum je zaposlio na određeno vrijeme 6 novih zaposlenika koji su bili raspoređeni na različitim projektima financiranih sredstvima EU. Ovo novo zapošljavanje povećalo je radni kolektiv Forum-a na 13 stalnih zaposlenika te jednog stalnog vanjskog suradnika.

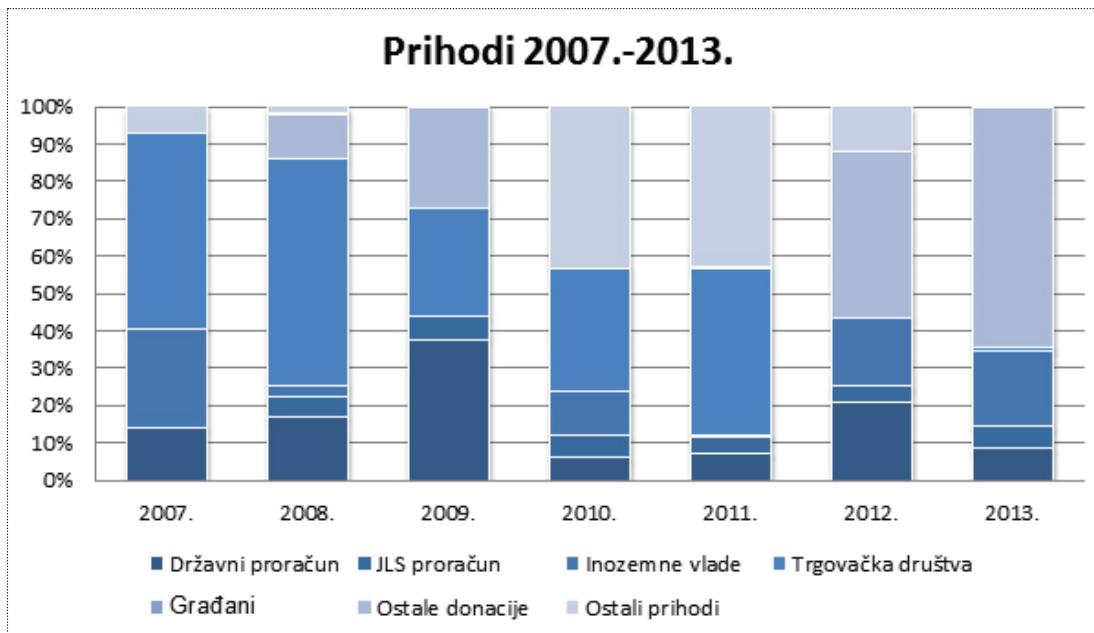
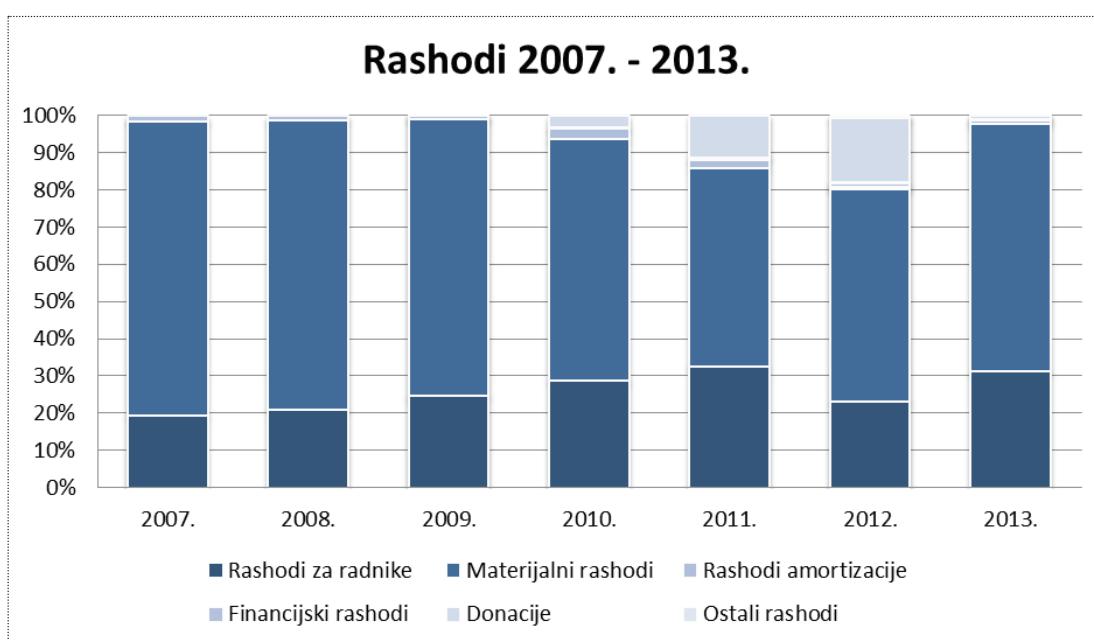
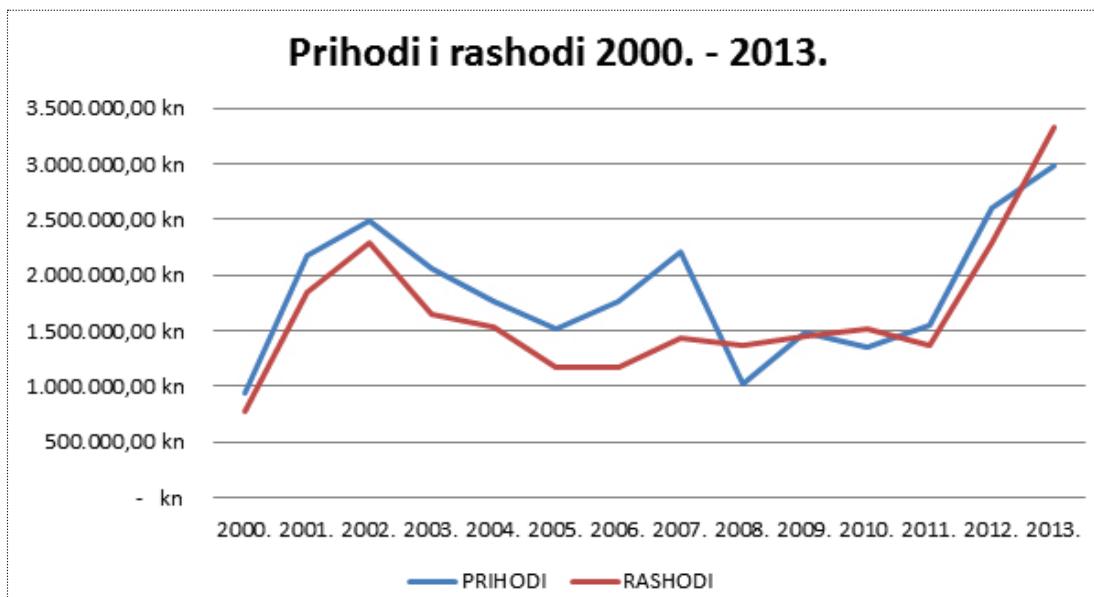
Sudjelovanje zaposlenika na stručnim usavršavanjima, konferencijama i seminarima u Hrvatskoj i inozemstvu – zaposlenici Forum-a sudjelovali su u radu 70tak različitih konferencija, seminara, stručnih usavršavanja u Hrvatskoj i inozemstvu kao sudionici ili izlagači.

5. FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ

Kod	Opis	2012.	2013.	Indeks
3	PRIHODI	2.611.149	2.979.928	114,1
31	Prihodi od prodaje roba i pružanja usluga	307.135	266.001	86,6
32	Prihodi od članarina i članskih doprinosa	240	120	50,0
33	Prihodi po posebnim propisima	0	0	-
34	Prihodi od imovine	3.230	3.053	94,5
35	Prihodi od donacija	2.291.919	2.708.172	118,2
351	Prihodi od donacija iz proračuna	634.446	386.653	60,9
3511	<i>Prihodi od donacija iz državnog proračuna</i>	524.446	226.653	43,2
3512	<i>Prihodi od donacija iz proračuna JLiP(R) samouprave</i>	110.000	160.000	145,5
352	Prihodi od inozemnih vlada i međunarodnih organizacija	477.550	548.070	114,8
353	Prihodi od trgovачkih društava i ostalih pravnih osoba	-	31.960	-
354	Prihodi od građana i kućanstava	-	-	-
355	Ostali prihodi od donacija	1.179.923	1.741.489	147,6
36	Ostali prihodi	8.625	2.582	29,9
4	RASHODI	2.299.021	3.324.256	144,6
41	Rashodi za radnike	535.571	1.042.506	194,7
42	Materijalni rashodi	1.308.051	2.205.460	168,6
43	Rashodi amortizacije	17.931	29.886	166,7
44	Financijski rashodi	22.802	14.833	65,1
45	Donacije	396.066	27.539	7,0
46	Ostali rashodi	18.600	4.032	21,7
	PRIHODI-RASHODI	312.128	-344.328	

45

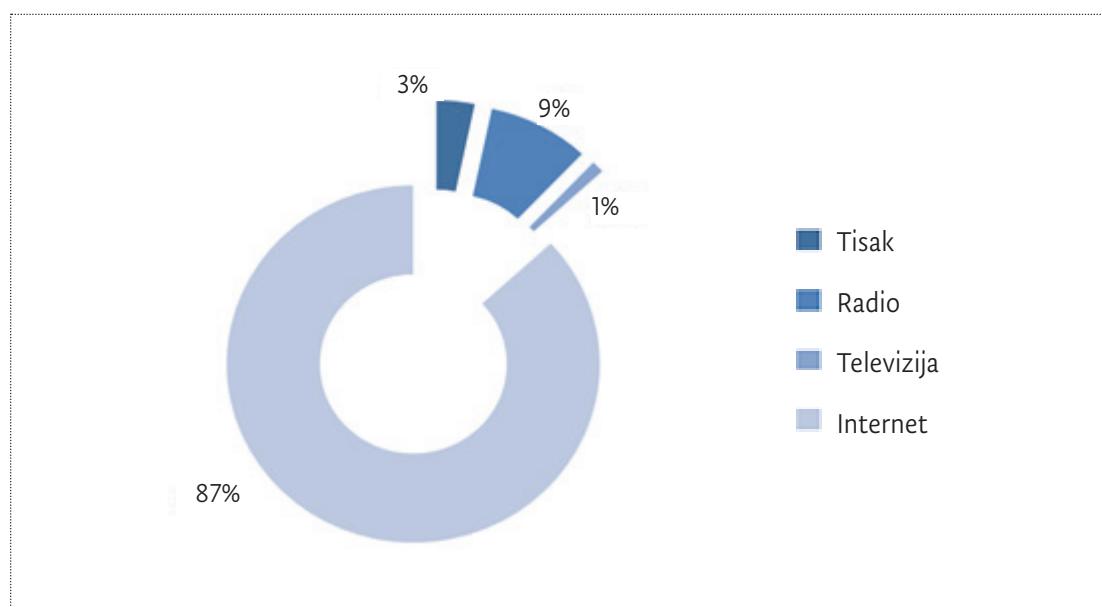
MEDIJSKI IZVJEŠTAJ

Tijekom 2013. godine Forum je nastavio aktivno komunicirati s medijima i sa širom javnosti putem različitih komunikacijskih kanala. Osim putem medija, nastavnici/ce i šira javnost mogli su mnoge informacije o aktivnostima, programima i projektima dobiti putem društvenih mreža – Facebooka i Twittera, a otvoreni su i mnogi komunikacijski kanali na društvenim mrežama.

Forum je zadržao prošlogodišnji trend povećanja objava u medijima, što je vidljivo iz podataka. Naime, **tijekom 2013. godine objavljen je 279 medijska priloga. Ovo povećanje pokazuje pozitivan trend objavljivanja informacija o Forumu. U odnosu na prethodnu godinu, radi se o povećanju 10%.**

Medijske aktivnosti obuhvaćale su sve komunikacijske kanale – tisak, radio, televiziju i internet.

Kao što se može vidjeti iz grafikona „Pojavljivanje prema vrsti medija”, Forumove aktivnosti i programi najviše su bili prisutni na različitim internetskim stranicama (87%), dok radio i televizija zauzimaju 12%. Ostalih 1% medijskih objava odlazi na tisak (dnevne novine, tjednici, dvotjednici, mjesečnici i publikacije/bilteni).

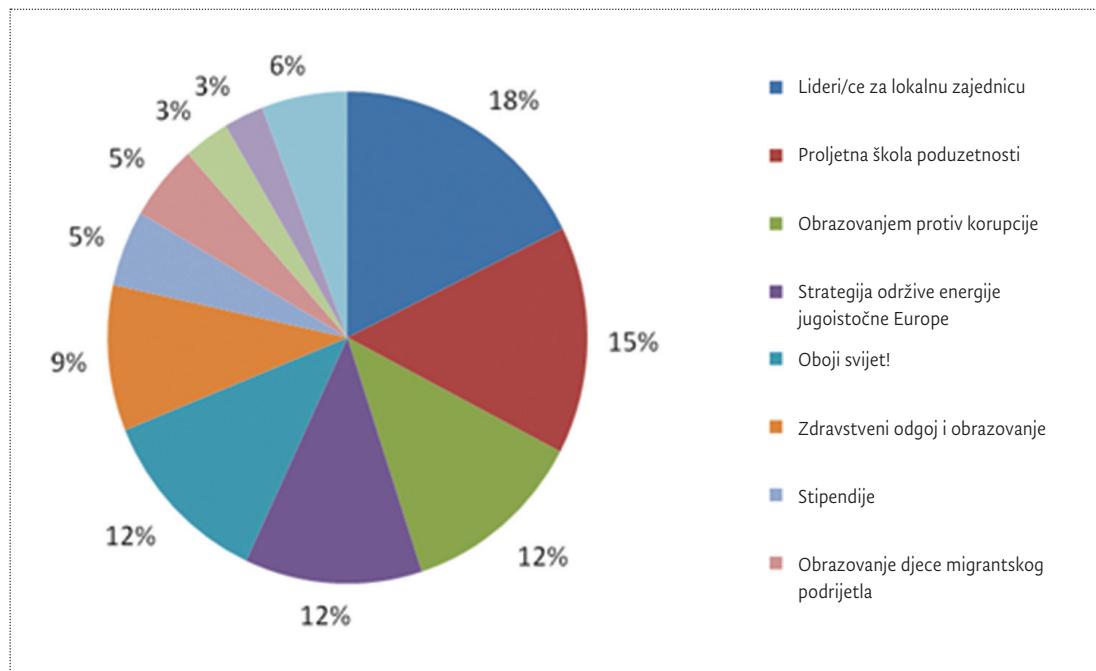

Pojavljivanje prema vrsti medija

Kada se radi o promociji pojedinih aktivnosti i programa u Forumu, u prošloj godini najviše medijskih objava napravljeno je o programu Lideri/ce za lokalnu zajednicu, Proljetnoj školi poduzetnosti za mlade, Obrazovanjem protiv korupcije, Strategiji održive energije jugoistočne Europe te Oboji svijet.

Potrebno je napomenuti i stav koji je iznesen u prilozima. Tijekom procjene stava u medijskim prilozima, može se uočiti kako više od 80% medijskih priloga izražava neutralan stav prema Forumu. Razlozi ovakvog stava su višestruki, ali se najbolje mogu povezati sa vrstom objava za medije koje je Forum slao tijekom prošle godine. Većina objava bavila se pružanjem informacija povezanih za pokretanje novih EU projekata te pozive za objavu informacija o edukacijskim aktivnostima, što je dovelo do neutralnog stava. Negativnih priloga o Forumu je bilo 3,6%, što govori o tendu objavljivanja pozitivnih i neutralnih informacija u medijskim prilozima. Negativni prilozi

odnosili su se na program Zdravstvenog odgoja u školama, s obzirom na to da se rasprava u medijima o tom pitanju odvijala početkom godine.

Zastupljenost pojedinih aktivnosti u medijima

Nadalje, tijekom prošle godine Forum je izdao 23 objave, priopćenja i izjava za medije i širu javnost.

Važan segment u prošloj godini predstavljala je i prisutnost Forum-a na društvenim mrežama te službenoj internetskoj stranici. Kada se radi o društvenim mrežama, Forum je izuzetno aktivan na Facebooku i Twitteru te na taj način postiže bolju vidljivost svojih aktivnosti, programa i projekata. Kada se radi o Facebooku, zabilježeni su sljedeći podaci tijekom 2013. godine:

- **1076 osobe** postalo je simpatizer Forum-a na Facebooku;
- **više od 900 000 ljudi** je vidjelo neki od sadržaja objavljenih na Facebook stranici Forum-a;
- **na stranici se angažiralo 11 781 ljudi** tijekom cijele godine, što znači da su komentirali, davali prijedloge, komentare ili slali direktne poruke Forum-u.

Kada se radi o Twitteru, tijekom 2013. godine **poslano je preko 130 poruka**, od kojih je gotovo 10% preneseno od strane drugih korisnika, što znači da se vijest dalje prenijela.

Internetska stranica Forum-a za slobodu odgoja - www.fso.hr - tijekom 2013. godine **pogledana je preko 83 000 puta, a preko 35% korisnika se redovito vraća kako bi provjerili informacije o aktivnostima Forum-a**. Objavljena je 31 vijest na naslovnoj stranici, a ostale podstranice redovito su ažurirane. Stranici se najviše pristupalo putem pretraživanja tražilica (48%), preusmjeravanjem s drugih stranica (35%) te direktnim pristupom (17%). Nadalje, gotovo 11% posjeta na stranici napravljeno je putem pametnih mobilnih telefona te tableta.

6. POPIS PROJEKATA

U 2013. godini Forum za slobodu odgoja je, što kao nositelj, a što kao partner, prijavio 28 projekata. Od tog broja, najviše projekata je prijavljeno na nacionalne natječaje (12), zatim dolaze natječaji za potporu iz fondova Europske unije (9), a na kraju i lokalni natječaji (6).

Nadalje, na dvadeset prijavljenih projekata Forum za slobodu odgoja je bio nositelj, dok je na njih 8 bio partnerska organizacija.

Ukupna vrijednost svih projekata prelazi 5 milijuna kuna.

Uz projekte koji su bili prijavljeni prošli godina, te potpisani i započeti u 2013. godini, od 28 projekata iz 2013. dobivena je potpora za njih 13, dok ih je 12 odbijeno.

Iz 2013. godine u 2014. godinu prenose se tri projekta za koja još uvije traje procjena.

Dobiveni su sljedeći projekti:

Donator	Projekt	Okvirni iznos
Agencija za mobilnost i programe EU - Mladi na djelu	Activity and Visibility II - from personal to public communication	187.460
Europska unija, program "Europa za građane"	Learning to be good mentor	105.000
Grad Zagreb - Ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom	Zajedno smo jači: Jačanje vještina stručnjaka u sustavu socijalne zaštite djece i mladih	30.000
Ministarstvo socijalne politike i mlađih	Proljetna škola poduzetnosti, osnaživanje i umrežavanje mladih u lokalnim zajednicama	78.000
	Možemo to riješiti! - podrška obiteljima u Koprivničko-križevačkoj županiji	25.000
	Ti biraš boju! - prevencija nasilja promicanjem tolerancije i kreativnosti djece i mladih te razvojem kompetencija nastavnika i odgajatelja	150.000
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta	Možemo to riješiti! - zajedno - razvoj zdravih navika i vještina djece i mladih	100.00
Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva	Školski volonteri	764,200
Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva	Institucionalna podrška Nacionalne zaklade	350.000
Open Society Foundations	South East Europe Youth and Media Initiative	55.350
Zagrebačka županija, Upravni odjel za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu	Medijacija u školi – prevencija nasilja među djecom i mladima	60.000
Europska komisija	Sirius:Education of Children with Migrant Background	50.000,00

Zahvale i partnerstva u 2013.

Za finansijsku potporu:

Europska unija
Ministarstvo socijalne politike i mladih
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
Open Society Foundation
Ured gradonačelnika Grada Zagreba
Ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba
Ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba
Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske
Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država
Zagrebačka županija

Partnerima:

Agencija lokalne demokracije, Osijek
Agencija lokalne demokracije, Sisak
Agencija za odgoj i obrazovanje
American Secondary Schools for International Students and Teachers
Autonomni centar ACT, Čakovec
Bebrinska udruga mladih, Bebrina
Centar za kulturu Trešnjevka
Centar za nezavisnu kulturu „Pogon”
Gospođa Mirta Dagmar Muhić
Grafika grafoprint, Zagreb
Hrvatska udruga za mirenje, Zagreb
Infozona, Split
Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Mreža centara za obrazovne politike
Osnovna škola „Đuro Ester”, Koprivnica
Osnovna škola „Josip Matos”, Vukovar
Osnovna škola „Ljudevit Gaj”, Osijek
Osnovna škola Gvozd, Gvozd
Osnovna škola Josipa Kozarca, Vinkovci
Osnovna škola Milana Brozovića, Kastav
Osnovna škola Nikole Hribara, Velika Gorica

Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb
Osnovna škola Trnjanska, Zagreb
Projekt građanske demokratske inicijative (PGDI), Beli Manastir
PRONI Centar, Osijek i Vukovar
Regionalni info centar za mlade UMKI, Rijeka
Škola za medicinske sestre Vrapče
The Headmasters' and Headmistresses' Conference
Trokut mladih Kaštela
Udruga „Duga”, Solin
Udruga „Na drugi način”
Udruga „Oppidum”, Pleternica
Udruga „Zvono”, Belišće
Udruga Argonauta, Murter
Udruga mladih „Mladi u EU”, Šibenik
Udruga MoSt, Split
Udruga srednjoškolaca i studenata otoka Brača
Udruga studenata komunikologije „Komuna”
Udruga studenata sociologije „Anomija”
Upravna škola Zagreb
Zagrebačka županija

Volonterima i volonterkama Foruma za slobodu odgoja

FORUM ZA SLOBODU ODGOJA

